UNIVERZITET SARAJEVO

FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

ODSJEK POLITOLOGIJA

POVLAČENJE IZRAELA IZ GAZE 2005. GODINE: ANALIZA I IMPLIKACIJE

MASTER RAD

Kandidat:

Harun Nuhanović

Mentor:

prof. dr. Hamza Karčić

Sarajevo, 2022.

SADRŽAJ

UVOD 3

1 OKUPACIJA GAZE 8

2 PALESTINA POD OKUPACIJOM 19

Put u Oslo 25

Palestinska samouprava 28

3 POVLAČENJE IZRAELA IZ GAZE 2005. GODINE 33

Prijedlozi povlačenja sa okupiranh teritorija 34

Pripreme za povlačenja 35

Povlačenje i angažman međunarodnih aktera 41

Zašto povlačenje? 43

Ideološki razlozi? 46

4 POJAS GAZE NAKON POVLAČENJA IZRAELA 50

Sukob Fataha i Hamasa 50

Kontrola Gaze nakon povlačenja 52

Operacije u pojasu Gaze 55

ZAKLJUČAK 60

LITERATURA 65

UVOD

Predmet ovog rada je ispitati koji su uzroci i posljedice povlačenje Izraela iz Gaze. Prije nego što se počnemo baviti samim uzrocima i posljedicama povlačenja Izraela iz Gaze pojasniti ćemo kako je došlo do okupacije Gaze, šta se događalo u tom periodu od okupacije do povlačenja sa obje strane, kakva je bila politika Izraela te ćemo vidjeti koji su to uzroci ali i posljedice proizašle iz izraelskog povlačenja. Na kraju ćemo zaključiti rad i odgovoriti na problemsko pitanje te vidjeti da li su postavljene hipoteze i odbranjene.

Okupacija Gaze trajala je od 1967. do 2005. kada je došlo do povlačenja Izraela sa te teritorije te dijela Zapadne Obale. Gaza je došla pod izraelsku okupaciju nakon Šestodnevnog rata koji je trajao od 5. do 10. juna 1967. U tom ratu su egipatske, jordanske i sirijske teritorije zauzete poput Gaze, Zapadne obale, Sinaja, Golanske visoravni i Istočnog Jerusalem. Razlozi koji su doveli do ovoga rata su: izraelsko-jordanske tenzije oko Jordanske rijeke, pogrešno informisanje Sovjetskog Saveza o namjeri Izraela da napadne arapske snage, te povlačenje UN-ovih trupa sa Sinaja koje su bile prisutne na Sinaju od Suecke krize 1956. Važno je istaknuti i odbrandbeni sporazum koji je potpisan između Egipta i Sirije 1955. godine prema kojem se obavezuju na uzajamnu pomoć u slučaju da jedna strana bude napadnuta. SSSR obavještava Egipat da se Izrael priprema napasti ih te Naser naređuje povlačenje UN-ovih trupa sa Sinaja 18. maja 1967. Iako je Naser saznao da je ovo pogrešna informacija dobija podršku od saveznika koji ga ubjeđuju da su spremni za rat sa Izraelom. Iste godine krajem maja Egipat i Jordan potpisuju sporazum prema kojem jordanska armija dolazi pod Egipatsku komandu. U jutro 5. juna Izrael je započeo iznenadni napad na vojnu bazu Egipta te je uništio znatan broj vojnih aviona dok su još bili na zemlji. Time je spriječio arapske ujedinjene snage Egipta, Jordana i Sirije da uzvrate na napade Izraela iz zraka. Nakon potpisa prekida vatre 11. juna jedna od teritorija koje su pod okupacijom Izraela je i Gaza, koja je predmet ovog istraživačkog rada.

U ovom dijelu rada ćemo govoriti o tome kako je okupacija uticala i na jednu i na drugu stranu. Nakon okupacije, Izrael je počeo politiku naseljavanja jevrejskog stanovništva u Gazi te Zapadnoj obali. U početku su to bila područja koja nisu bila znatno naseljena Palestincima ali s vremenom se to mijenjalo te su se kasnije fokusirali na mjesta sa većinskim Palestinskim stanovništvom. Do 1973. u Gazi je bilo izgrađeno 7 naselja. George Habash, koji je jedan od osnivača Arapskog nacionalnog pokreta 1940-ih, osniva marksistički Narodni front za oslobođenje Palestine (PFLP) 11. decembra 1967. Naredne godine, Fatah preuzima kontrolu u Palestinskoj slobodilačkoj organizaciji (PLO) te postavlja Yassera Arafata za predsjedavajućeg. Od okupacije je Palestina, a samim tim i Gaza, postala ovisna o Izraelu. Bilo je pokušaja povratka okupiranih teritorija, kao što je Yom Kipurski rat 1973., ali bezuspješno. Kulminacija aparthejdskog odnosa prema Palestincima kulminirala je sa dvije Intifade. Prva se desila 1987. a druga 2000. godine. Intifada je počela kao narodni ustanak koji je PFLP pokušao da institucionalizira i da vodi prema masovnom civilnom neposluhu. PLO članice su se sastale u novembru 1988. te usvojile Deklaraciju o nezavisnosti. PFLP je prihvatio rješenje o uspostavi dvije države ali odbijajući Rezolucije UN-a po ovom pitanju. Kako je PFLP imao mekši pristup prema PLO koji nije ispoštovao okvirni sporazum između članica Palestinskog nacionalnog vijeća (PNC) vezan za pregovaranje došlo je do podjele unutar PFLP-a i osnivanaja njenog drugog krila PFLP-Okupiranih palestinskih teritorija (PFLP-OPT). Islamski džihadski pokret (IJM) je osnovan malo prije izbijanja prve Intifade 1987. gdje su uzeli značajno učešće. Uspostava pokreta za borbu za slobodnu Palestinu je rastao u periodu okupacije. PFLP 1998. istupa iz PLO te djeluje kao samostalna organizacija. Druga Intifada dolazi nakon posjete Ariela Sharona Hramu (*Temple Mount*) i vodila je operaciji *Defensive Shield* 2002. Sve se to dešavalo neposredno prije objavljivanja plana povlačenja iz Gaze.

Treći dio rada nam govori o politici Izraela. Bez obzira da li su na vlasti bile desne ili lijeve političke partije pitanje naseljavanja jevrejskog stanovništva u Gazi je bilo neupitno. Podrška sa oba politička spektra nije nedostajala. Međutim, od Sporazuma iz Osla 1993. godine stvari počinju da se mijenjaju. Osamdeset posto izraelskih snaga se povuklo te se išlo ka razdvajanju teritorija ali ne prema granicama koje su bile prije Šesodnevnog rat. Napad u Bei Lidu je tadašnjeg premijera Yitzaka Rabina podstakao da počne razmišljati i o fizičkom povlačenju te je zbog toga i sastavio

komisiju koja će se baviti tim pitanjem. Razlozi su bili slabljenje sigurnosti Izraela, posebno Tel Aviva koji je bio na meti, zbog napada Hamasa. Predloženo rješenje je bilo podizanje neke barijere koja bi spriječila i umanjila broj napada na Izrael. Međutim, ministar vanjskih poslova Izraela u vladi Rabina, Shimon Peres, je bio više okrenut ka ekonomskom rješenju. Prema njegovoj zamisli trebalo je izgraditi palestinski industrijski park te dati Izraelu važnu projektnu ulogu u njemu. Međutim, atentat na Rabina 4. novembra 1995. spriječio je sprovođenje plana razdvajanja. Nasljednik Rabina na premijerskoj funkciji je Benjamin Netenyahu. Za vrijeme njegovog mandata, koji je trajao do 1999., napadi su bili rjeđi. No, kada su napadi postali učestaliji izadaje naredbu o razdvajanju teritorija. Na izborima 1999. Ehud Barak pobjeđuje Netenyahua i postaje premijer Izraela. Barakov plan razdvajanja uključivao je ekonomsku saradnju sa Palestincima tj. protok roba, kapitala i ljudi. Međutim i on se nije dugo zadržao na premijerskoj poziciji te 2001. dolazi do prijevremenih izbora na kojima pobjedu odnosi Ariel Sharon i stranka Likud. Sharonov stav je bio da nema razdvajanja teritorija ali on je kasnije promijenio mišljenje. Ponovo dolazi do izbora 2003. kada Sharon ponovo dobija izbore. Kandidat *Labor Party* Amram Mitzna predlaže povlačenje iz Gaze što se kasnije i događa ali ne pod njegovim vođstvom nego pod Sharonovim. Također, za vrijeme mandata Sharona izgrađena je "*Green Line*" koja je razdvojila okupirane teritorije od Izraela.

U ovom dijelu rada ispitati ćemo uzroke i posljedice povlačenja Izraela te kako se to dogodilo. Prvi put Sharon je objavio da se razmišlja o povlačenju iz Gaze 18. decembra 2003. na Četvrtoj Konferenciji Herzliya. Prije samog izjašnjavanja u državnim institucijama Sharon je najavio da će se održati referendum u stranci povodom ovog pitanja. Međutim, do toga nije došlo jer se vjeruje da znatan broj članova Likuda nisu bili za povlačenje iz Gaze. Tako je Vlada odobrila prijedlog o povlačenju 6. juna 2004. a Knesset 16. februara 2005. godine. Povlačenje Izraela je počelo u augustu 2005. a prema planu 8000 jevrejskih stanovnika je trebalo biti iseljeno kojima su dodijeljena novčana sredstva od 200000 američkih dolara po porodici kao kompenzacija za iseljavanje. Bilo je i onih koji su prisilno bili istjerani iz svojih kuća, ali na kraju 12. septembra povlačenje je završeno. Postoje tri razloga za povlačenje Izraela iz Gaze: ekonomski, sigurnosni i demografski. Povlačenjem Izrael će ekonomski profitirati jer neće biti u obavezi da se skrbi o Palestincima iz Gaze što je njegova obaveza prema međunarodnom pravu. Iz ekonomskih razloga proizilazi i sigurnosni. Izrael je štitio svoje jevrejsko stanovništvo koje je brojalo zajednicu od

8000 doseljenika među 1.2 miliona Palestinaca kojima su omogućavali zaštitu. Također, vjerovalo se da će napadi iz Gaze biti manji te da će sigurnosna situacija biti povoljnija. Prema relevantnim procjenama palestinsko stanovništvo je trebalo do 2020. godine da nadmaši jevrejsko stanovništvo po brojnosti. S obzirom da se Izrael deklariše kao jevrejska demokratska država trebalo je spriječiti brojčanu prednost Palestinaca nad Jevrejima u Izraelu.

Ekonomski i demografski ciljevi povlačenja iz Gaze su se ispunili. No, sigurnost je ostala i dalje problem. Gaza je sama sebi ostala prepuštena u ekonomskom smislu. Palestinci su svjedočili strašnom socioekonomskom padu. U periodu od 4 mjeseca nakon povlačenja 283 rakete su ispaljene na teritoriju Izraela. Kao odgovor Izraela uslijedilo je nekoliko operacija: *Summer Rain, Cast Lead* i *Protective Edge*. Cilj ovih operacija je bio da se Hamas istjera iz Gaze kako bi se omogućila sigurnost Izraelu. Međutim, to se nije dogodilo te je Hamas opstao bez obzira na operacije provedene od strane izraelskih vojnih snaga. Hamas je u fokus došao tokom Intifade kada je palestinsko vođstvo odnosno PLO djelovalo iz inostranstva. Na izborima 2006. Hamas pobjeđuje na izborima te nudi Fatahu da zajedno sačine vladu što se i kasnije događa. Međutim, u prvim godinama njihove vladavine dolazilo je do međusobnih prijepora koji su kasnije izglađeni. Blokada Gaze od Izraela je sve više usložnjavala već lošu situaciju u Gazi. Tako je zbog blokade Gaze došlo do oskudice nekih osnovnih životnih potreba kao što su hrana, elektrčne energija, te gorivo. Također, izvoz iz Gaze je pao za 20 miliona dolara, sa 60 na 40 miliona dolara. Loša ekonomska situacija uzrokovana blokadom se odrazila i na povećanje nezaposlenosti sa 30% na 35%. Palestinci su izgradili tunele kako bi mogli da nabave osnovne potrepštine za život iz Egipta. Od međunarodne pomoći vrijedi istaći flotilu iz Turske 2010. koja je zaustavljena napadom na Marmara brod. Svrgavanjem predsjednika Egipta Hosnija Mubaraka otvara se granični prelaz Refah ali samo za protok ljudi.

Na kraju rada ćemo zaključiti odgovor na problemsko pitanje te da li smo odbranili ili opovrgli hipoteze postavljene na početku ove prijave. Sumirajući rad na kraju vidjeti ćemo koje su to karakteristike realizma koje možemo prepoznati u povlačenju Izraela te vidjeti da li su ekonomski razlozi prevagnuli u ovom činu povlačenja.

Prilikom izrade master teze koristiti ćemo *mix* metodu. Izvori koji će biti korišteni su od renomiranih izdavača poput *Palgrave Macmillan, Oxford University, Press, Indiana University Press, Standford University* i drugi. Također, odabrani članci iz *Israel Studies, Journal of Palestinian Studies*, kao i drugih relevantnih časopisa, čine osnovnu literaturu ovoga rada. Prilikom istraživanja javnog mijenja o ovom pitanju u Izraelu koristićemo dva renomirana medija *Jerusalem Post* i *Haaretz*.

Problemsko pitanje master teze je: Da li je izraelsko povlačenje iz Gaze 2005. bila relapolitička odluka? Glavna hipoteza glasi: Da, izraelsko povlačenje iz Gaze je bila realpolitička odluka. A pomoćna hipoteza glasi: Ekonomski razlozi su prevagnuli tokom donošenja odluke o povlačenju.

1 OKUPACIJA GAZE

Nakon proglašenja nezavisnosti Izraela 14. maja 1948. godine Egipat, Sirija, Jordan, Irak i Saudijska Arabija su pokrenule rat protiv novoformirane države. Uspjeh Izraela je to da su uspjeli sačuvati svoju teritoriju te nastavili djelovati kao nezavisna država. U tom periodu neprijateljstvo prema Izraelu je raslo te je dolazilo i do manjih sukoba između ovih država.

Nakon protesta poznatih „Crna subota“, u Kairu 23. jula 1952. vlast preuzimaju grupa oficira na čelu sa Muhammed Nagibom. Među oficirima koji su preuzeli vlast bio je i Gamayel Abdel Naser koji je učestvovao u ratu 1948. te je bio opsjednut egipatskom revolucijom i time što je Egipat zaostajao u odnosu na druge države. Ono što je ljutilo Palestince je njegova nezainteresovanost da se sukobi sa Izraelom te pokušaj da se postigne mir sa njima. Zbog toga su Palestinci izvodili napade na Izrael sa teritorije Gaze koja je u tom periodu bila dio Egipta.

Preuzimajući vlast 1956., Naser je odbio pritupiti Bagdadskom paktu bojeći se utjecaja Britanije i Iraka. Ali je sa druge strane potpisao sporazume o odbrani sa Saudijskom Arabijom, Jemenom i Sirijom te poboljšao odnose sa jordanskim kraljem Husein bin Talom. Tako je 29. oktobra Egipat nacionalizovao kompaniju Suecki kanal na šta je Izrael odgovorio napadom na Sinaj a Francuska i Britanija bombardovanjem egipatskih aerodroma za borbene avione. Izrael je okupirao Gazu i važne tačke Sinaja a Francuska i Britanija su okupirale zonu oko kanala i napale Port Said.

Egipat je 12. novembra 1956. privatio da se UN snage angažuju duž Sueckog kanala ali da ne podrivaju suverenitet države Egipat. Kao rezultat dogovora britanske i francuske snage su se povukle 22. decembra a Izrael je u zamjenu za povlačenje iz Gaze i Sharm el-Sheikha tražio garancije da palestinske paravojne snage (*fadayeen*) neće napadati iz Egipta. Zbog sumnji u ratne namjere Kaira, Izrael je tražio da se angažuju Hitne snage UN-a (UNEF) koje bi garantovale provođenje sporazuma. Izrael je objavio da se povlači sa okupiranih teritorija za sedam dana, do 8. marta, od dana objave povlačenja. UNEF je garantovao da će Tiranski tjesnac biti otvoren za izraelske brodove što je bio slučaj u narednoj deceniji. U tih deset godina nije bilo ozbiljnog incidenta duž izraelske granice a Egipat je uspio obezbijediti priznanje UN-a da upravlja Gazom bez miješanja UNEF-a.

Nakon dva rata vođena poslije proglašenja države Izrael, mir uspostavljen nakon Suecke krize je bio uspjeh za ovu regiju. Međutim, taj mir nije dugo trajao. Nakon deset godina sukobi su ponovo

počeli. Jedna od prekretnica u arapsko-izraelskom konfliktu je treći arapsko-izraelski rat, poznat kao Šestodnevni rat, koji je trajao od 5. do 10. juna 1967. godine. Na kraju kao pobjednik je izašao Izrael koji je okupirao ukupno pet teritorija: Sinaj, Gazu, Golan, Jerusalem i Zapadnu obalu. Postavlja se pitanje kako je došlo do rata s obzirom na to da su snage UNEF bile raspoređene na granicama kao posljedica Suecke krize iz 1956. godine.

Široko rasprostranjen stav arapskih država 1967. je bio da je Izrael spreman za rat, te kao dobro pripremljen čekao samo pogodan trenutak da pokrene napad. Bilo je i mišljenja u Egiptu da je Izrael napravio zamku za Nasera u koju je on upao te da su na taj način poveli rat. Jordanci su vjerovali da je postojala zamka koja je trebala uvući arapske zemlje u rat za koji oni nisu bili spremni. Također, njihovo promišljanje da je Izrael konstantno planirao zauzimanje Zapadne obale može se izvući iz govora kralja Huseina kada je naglasio da je cilj neprijatelja (Izraela) Zapadna obala a nakon toga Istočna obala i zauzimanje arapske zemlje kako bi ostvarili svoje ciljeve i ambicije.[1]

Međutim, u Izraelu je tada premijer bio Levi Eshkol koji je vodio umjereniju politiku nego njegovi prethodnici što je i dovelo do razilaženja sa vojnim establišmentom. U prilog tome idu i izjave premijera kako on zastupa status *quo* odnosno da njegovo opredjeljeneje nije vođenje ratova, niti da traži bilo šta drugo osim statusa *quo*. Sa druge strane imamo vojni establišment koji je spreman da porazi arapske vojske. Vođstvo Izraelskih odbrandbenih snaga (IDF) je upućivalo prijetnje sirijskom režimu sve dok se ne zaustave napadi iz Sirije prema Izraelu. Oficir IDF Yitzhak Rabin je prijetio okupacijom Damaska te svrgavanjem režima u Siriji.

Napad na selo Samu u novembru 1966. u Jordanu je zahtijevao odgovor arapskih snaga. Međutim, jordanske snage su upale u zamku koju im je postavio Izrael te je ubijeno 15 vojnika a 44 su ranjena.[2] Ovaj napad je bio povod da su Palestinci tražili svrgavanje Huseina. Neredi su uslijedili od Hebrona do Jerusalema pa sve do Nablusa na zapadu. Kamenovanje zgrade vlade te paljenje slika kralja Huseina prisilili su Arapsku vojsku Jordana da otvori vatru na demonstrante, provodi

[1] Roger Louis i Avi Shlaim, *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences* (New York: Cambridge University Press, 2012), 22.
[2] Roger Louis i Avi Shlaim, *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences* (New York: Cambridge University Press, 2012), 57 i Michael B. Oren, *Six Days of War* (New York: Oxford University Press, 2002), 34.

masovna hapšenja, uvodi policijski sat. Demonstranti su također nosili nacionalističke transparente i uzvikivali pronaserističke slogane.

Unutar sigurnosnog establišmenta preovladavala su dva mišljenja u Jordanu. Jedna grupa se vodila time da Jordan treba druge arapske zemlje kako bi se mogao odbraniti od napada Izreala u budućnosti. Ovakav stav je vodio zbližavanju sa Naserom iako odnosi dva lidera, Huseina i Nasera, su bili zategnuti. Druga grupa predvođena premijerom Wasfi al-Talom je zaključila da je napad na Samu pokazao kako je zajednička komanda razbijena i da se Jordan treba okrenuti izgradnji vlastite odbrane. Zbog želje za poboljšanjem odnosa sa arapskim svijetom Husein je u aprilu 1967. na mjesto premijera postavio Sa'ad Jum'a a Tala a Wasfi al-Tala je zadržao kao ministra Kraljevskog Dvora. Jum'a je bio ambasador u SAD i bio je zapadno orijentiran. Sa svojom politikom uspio je da popravi odnose Kaira i Damaska.[3]

Odbrandbeno vijeće Arapske lige se sastalo u Kairu 15. decembra 1966. S obzirom da se Jordan nije složio sa tim da se na njegovoj teritoriji nađu snage drugih arapskih država, Iraka i S. Arabije, Ujedinjena arapska komanda nije mogla pomoći Jordanu u Samuu. Predstavnici Sirije i Egipta su ustvrdili da je zajednička komanda bila u Jordanu da ne bi došlo do takvog sukoba. Unutararapsko optuživanje nije stalo na ovome. Zategnuti odnosi Huseina sa Naserom doveli su do toga da delegacija Jordana napusti sastanak Odbrandbenog vijeća zbog prisustva predsjednika PLO Ahmeda Shuqajrija. Sa druge strane Egipat i Sirija su optužili Aman da sarađuje sa Izraelom kako bi riješila pitanje rijeke Jordan i da nabavlja oružje od SAD. Nakon toga Jordan, S. Arabija, Tunis i Maroko su odlučili da bojkotuju sljedeće sjednice Vijeća.

Pored unutararapskih nesuglasica bilo je i sukoba odnosno incidenata sa Izraelom. Tenzije između Sirije i Izraela su bile iz tri razloga: voda, palestinske paravojne snage i demilitarizirana zona. Izrael je namjeravao da preusmjeri vodu iz Galijskoj jezera prema jugu do pustinje Negev gdje je bilo nedovoljno količine vode. Ovaj projekat je bio veoma značajan za Izrael zbog razvijanja Negeva. Područje je bilo nenaseljeno ali je bogato izvorima kao što je uranijum. Ali bez ove vode projekat Izraela bi propao. Iz ovog razloga Izrael je izgradio cjevovode, koji su bili djelomično u funkciji, kako bi preusmjerio vodu sa sjevera na jug. Sirija se međutim nije složila s tim što je vodilo do sukoba sirijskih i izraelskih snaga. Izraelski tenkovi i borbeni avioni su uništavali sirijske

[3] Louis i Shlaim, *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences*, 102-103.

traktore i druge mašine koje su se okupljale oko te vode koja se namjeravala preusmjeriti. Tri takva sukoba su se dogodila u 1965. a jedan u 1966. Izrael je na kraju uspio da dovede vodu do Negeva ali je taj projekat ostao izvor tenzija između dvije države. Drugi izvor sukoba je podrška koju je sirijski režim pružao palestinskim paravojnim trupama da prelaze u Izrael i napadaju ih. Ovo je bio razlog zašto je Izrael često vodio protunapade s ciljem da se smanje napadi na njenu teritoriju koji su dolazili iz Sirije. Jordan i Lebanon su poduzeli mjere da bi spriječili upade u Izrael dok je Sirija davala još veću podršku palestinskim paravojnim snagama.[4]

U martu 1967. član Kibbutz Shamira[5] je bio ozlijeđen kada je prešao preko sirijske mine na tom području. Nekoliko je mina bilo pronađeno i u okolici sela Kfar Sold i Zar'it. Mnogo turbulentnija granica je bila ona sa Jordanom gdje je, u prvih nekoliko mjeseci 1967., bilo oko 270 incidenata što je bilo povećanje od 100% prema izraelskim izvorima. Izrealski voz iz Kiryat Gata do Kibbutz Lahava je zaustavljen zbog eksploziva na šinama. U blizini su pronađeni i letci na kojima je pisalo „smrt cionističkim osvajačima, pobjeda herojskim Palestincima." Sljedeći dan 4 Palestinca su bila uhvaćena a druga dvojica su ubijena 26. marta kada su pokušali da unište pumpu za vodu istočno od Arada. Fatah, sekularna politička organizacija osnovana 1958., je izdao saopštenje u kojem su detaljno opisivali svoje akcije i veličali hrabrost onih koji su ove akcije sprovodili. Sirijski režim je uporno ponavljao kako će oni podupirati svakoga ko bude radio na „povratku Palestine." Palestinske paravojne snage, militaristička krila Fataha i PFLP, nisu odustajale. Sa napadima je nastavila 31. marta kada je izvela dva napada. Postavili su eksploziv ispod pumpi za navodnjavanje i željezničkih šina duž jordanske granice. Međutim, izraelski traktori su napredovali prema jugu demilitarizovane zone i sa Tavafika, koji se nalazi iznad Golana, izvršili protunapad.[6]

Treći izvor sukoba je bila kontrola nad demilitarizovanom zonom. Postojala su tri područja zapadno od međunarodno priznate granice, dogovorena između Sirije pod Francuskom i Palestine pod Britanijom, koje je Sirija okupirala u ratu 1948. Pod pritiskom međunarodnih aktera Sirija se obavezala na povlačenje i pristala da to područje bude demilitarizovana zona. Najozbiljniji sukob između Izraela i Sirije se dogodio 7. aprila 1967. Kada je došlo do sukoba UN je pokušao da ispregovara prekid vatre. Sirija je pristala uz uslov da Izrael zaustavi sve radove u demilitariziranoj zoni. Eshkol je to odbio ali je obaviješten da izraelske zračne snage (IAF) mogu da neutraliziraju

[4] Ahron Bregman, *Israel's Wars* (London and New York: Routladge 2016), 66-67.
[5] Poljoprivredna zajednica na sjeveru Izraela koja se nalazi zapadno od Golana.
[6] Oren, *Six Days of War*, 45-46.

sirijsku artiljeriju dugog dometa. Ubrzo su sirijski bunkeri i sela napadnuti gdje je uništeno 40 kuća i ubijeno 14 civila. Da bi uspostavili kontrolu na nebu Izrael je srušio dva MIG-a kod Quneitre i dodatna 4 u borbenim dejstvima gdje je učestvovalo 130 aviona Ovo je bilo još jedno poniženje za Siriju a Nasera je stavilo pod pritisak da pritekne u pomoć Siriji.[7]

Nakon sukoba 7. aprila odnosi Sirije i Jordana su se pogoršali i dostigli najgori momenta između dvije države. Sirijski kamion napunjen dinamitom eksplodirao je na stanici Ramtha 21. maja usmrtivši 14 osoba. Ovaj napad je pokrenuo val nezadovoljstva širom zemlje. Husein je bio mišljenja da Sirija na Jordan gleda kao neprijatelja te je nakon povrtaka sa mjesta napada prekinuo odnose sa Sirijom. Jordan je iskoristio priliku da zbog neangažovanja Egipta u Siriji 7. aprila javno osuđuje i napada Nasera zbog čina nedjelovanja. Naime, Egipat je trebao da pritekne u pomoć Siriji s obzirom da su 7. novembra 1966. potpisali sporazum kojim su se obavezali pomoći jedni drugima ukoliko jedna od država potpisnica bude napadnuta. Međutim, Husein je privatno upozorio Nasera da će Sirija potpiriti vatru na granici sa Izraelom kako bi uvukla Egipat u sukob.

Pored odbrandbenog pakta sa Sirijom Egipat je potpisao takav pakt i sa Jordanom. Prvi kontakt ka poboljšanju odnosa između dvije države je napravio Jordan. Egipatski ambasador, Osman Nuri, je bio pozvan u kuću premijera Jum'a u jutro 28. maja. Nuri se iznenadio kada je tamo zatekao Huseina i kada je čuo da želi da se dogovori tajna posjeta Kairu u narednih 48 sati. Ambasador se vratio u ambasadu da prenese zahtjev svojim nadređenim i vratio se nakon ponoći sa odgovorom. Egipat je postavio neke uvjete, koje je Husein prihvatio, kako bi došlo do sastanka. Egipatski uvjeti su bili: da će Husein pružiti otpor Izraelu u njihovom pokušaju napada na Siriju, da će prihvatiti Shuqajrija i PLO kao predstavnike Palestine, da će dopustiti iračkim trupama ulazak na Zapadnu obalu i da će bojkotovati Zapadnu Njemačku.

Prije nego što je potpisan ovaj pakt presreten je razgovor Damaska i Kaira. Naime, Jack O'Collonel, šef ureda CIA u Amanu, je imao iskrene i bliske profesionalne odnose sa kraljem Huseinom. U jutro 30. maja 1967., došavši u svoj ured u Amanu pronašao je dva presretnuta razgovora na relaciji Damask-Kairo. Poruka iz Damaska je bila zašto se sastaje neprijateljem (Huseinom) kada oni ne žele da bude dio koalicije odnosno vojnog pakta. Naser im odgovara: „Pustite me. Opustite se. Znam šta radim. Imam plan koji ćete i vi prihvatit. Reći ću vam kasnije.

[7] Bregman, *Israel's Wars, 68-69* i Oren, *Six Days of War*, 46-47.

Ne mogu sada objašnjavati.“[8] Želeći da spriječi zamku koju je postavio Naser jordanskm kralju, O'Collonel je obavijestio palatu o saznanjima iz presretnutih razgovora. Međutim, bilo je kasno jer je kralj već bio na putu za Kairo.

Kroz ovaj pakt Naser je dobio sve što je zamislio a što nije dobio u ranijem periodu zahvaljujući otporu Huseina. Za vrijeme razgovora oba lidera su iskazala odgovornost za odbranu Arapa. Husein je govorio da „osjeća da se naša nacija suočava sa sudbonosnom odgovornošću i da su moja osjećanja odgovornosti ista kao kod svih Arapa. Znam da je Jordan u opasnosti i da je rat sa Izraelom neizbježan,“ a Naser sa druge strane nastavlja govoreći da je „potrebno postići politički i vojni sporazum te da razumije da je arapska nacija sposobna da se ujedini kada se suoči sa krizom... Moje procjene su bile da smo mogli imati 3,4 godine pripreme prije nego rat izbije, ali događaji su nas preduhitrili.“[9] Jordansko-egipatski pakt je podrazumijevao tri najvažnije stavke. Prvo, jordanske oružane snage došle su pod komandu egipatskog generala Muhammed Abdul Munim Riada. Drugo, Husein je dozvolio ulazak drugih arapskih trupa na teritoriju Jordana. Treće, pakt je podrazumijevao ponovno otvaranje PLO ureda u Amanu i pomirenje sa njegovim predsjednikom Ahmedom Shuuqajrijem. Zajedno sa Huseinom, u istom avionu, u Aman se vratio i Shuqajri.

Obavještajna služba SSSR-a je 13. maja 1967. upozorila Egipat da Izrael gomila snage na sirijskoj granici. Prije nego što su poslali obavještenje, Sovjeti su sačekali nekoliko dana kako bi provjerili informaciju iz više izvora koju su dobili iz Tel Aviva 9. maja. SSSR je 13. maja proslijedio informaciju Egiptu čiji je predsjedavajući Parlamenta Anwar Sadat boravio isti dan u Moskvi. Međutim, na sastanku sa minsistrom vanjskih poslova Andrej Gromikom nije bilo riječi o ovim saznanjima. Prema drugom izvoru Sadat je imao sastanake sa predsjednikom Nikolaj Podgornijem, premijerom Aleksej Kosiginom, ministrom vanjskih poslova SSSR koji su ga upozorili na dešavanja koja će uslijediti.[10] Prisjećajući se posjete Moskvi, Sadat je rekao da je primio obavijest o koncentrisanju snaga na Sinaju prilikom odlaska iz Moskve od zamjenika minstra vanjskih poslova i predsjedavajućeg Parlamenta SSSR koji su ga pratili na aerodromu. Obaviješten je da je 10 izraelskih brigada na Sinaju. Po povratku u Kairo, kaže Sadat „shvatio sam da je SSSR obavijestio Nasera o ovome. Levi Eshkol, premijer Izraela, često je davao izjave da bi izraelske

[8] Louis i Shlaim, *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences*, 107.
[9] Louis i Shlaim, *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences*, 130.
[10] Oren, Six Days of War, 54 i Louis i Shlaim, The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences, 203-204.

snage, ako bude potrebno, mogle okupirati Damask. U to vrijeme smo imali potpisan sporazum sa Sirijom. Također, Sovjeti su provocirali Nasera govoreći da je sirijski režim više progresivan. Naser je potom naredio [generalu i ministru odbrane Abdel Hakim] Ameru da se egipatske snage koncentriraju na Sinaju. Iako je njegov cilj bio da Izrael odvrati od rata, situacija je ubrzo izmakla kontroli."[11]

Naser je na ove tvrdnje odgovorio kroz tri koraka. Prvo je 14. maja rasporedio egipatske snage na Sinaju dok je 19. maja UNEF napustio položaje u Gazi i na Sinaju. Treći korak je načinjen 22. maja kada je po nalogu Nasera zatvoren Tiranski tjesnac. Ovi koraci su očigledno vodili konfrontaciji sa Izrealom što se u konačnici i dogodilo.

Upozorenje koje došlo iz SSSR je bilo okidač koji je natjerao Egipat da djeluje. Iako je znao da informacije nisu tačne, Naser je naredio raspoređivanje trupa na sirijskoj granici. Naser je bio primoran da nešto učini s obzirom da su osude na njegov račun dolazile iz S. Arabije i Jordana. Nakon što nije pritekao u pomoć kako to sporazum nalaže u Siriji 1966. nije mogao sebi priuštiti da i ovaj put ostane po strani jer bi njegovo liderstvo u arapskom svijetu došlo u pitanje a samim tim i kredibilitet kao saveznika.

General egipatske vojske, Muhammed Fevzi, je bio poslan kao izaslanik Nasera u Siriju 14. maja da istraži navodno koncentrisanje izraelskih trupa na Sinaju. Međutim, nije pronašao jasne dokaze ovih navoda. Izvještaji koji su rađeni su bili bazirani na prijetnjama i napadima iz prošlosti. Po povratku iz Sirije general Amer je dobio potpun izvještaj od svog kolege generala Fevzija. Fevzi je govorio kako je" tražio potvrdu o trupama Izraela, ali kada sam došao na granicu nisam pronašao ništa neobično... Gledao sam slike iz zraka, ali opet nisam ništa neobično pronašao."[12] Da bi se uvjerio u to da nema izraelskih trupa na granici sa Sirijom, Eshkol je pozvao sovjetskog ambasadora Dmitri Shuvakina da zajedno posjete granicu između Izraela i Sirije. Međutim, Shuvakin je odbio poziv. Nakon svih dešavanja Egipat raspoređuje svoje snage na Sinaj 14. maja.

Sljedeći korak koji je vodio šestodnevnom ratu je povlačenje snaga UNEF na zahtjev Egipta koji se dogodio 19. maja. Genearl Fevzi je poslao pismo komandiru UNEF-a na Sinaju generalu Indar Jit Rikhyeu, nalažući povlačenje svih trupa UN sa njihove terirorije. Kada je Naser vidio pismo

[11] Louis i Shlaim, *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences*, 206.
[12] Louis i Shlaim, *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequence* , 71.

uvidio je razliku između arapske i engleske verzije. Tada je naredio da se riječ „povlačenje“ zamijeni sa riječju „preraspodjela“ i da se ispred sintagme „ove trupe“ precrta riječ „sve.“ Namjera Nasera je bila da se da do znanja da su saglasni sa prisustvom UNEF-a na teritorijama Gaze i Sharm el-Sheikha. Pismo je bilo već poslano tako da sugestije Nasera nisu mogle biti ispravljene. Pošto Rikhye nije imao nadležnost za donošenje takve odluke obratio se Generalnom sekretaru UN U Thantu koji je rekao da UNEF može napustiti položaje ali da neće dopustiti povratak na stanje neprijateljstva. Na sastanku sa Savjetodavnim vijećem UNEF-a, Generalni sekretar je zauzeo stav kao i delegati Pakistana i Indije podržavajući pravo Egipta da se snage UN unilateralno povuku. Sa druge strane zapadne sile su tražile odgađanje donošenja odluke po ovom pitanju. Ministar vanjskih poslova Mahmud Riad je poslao i drugo pismo da se UNEF povuče sa teritorije Ujedinjene Arapske Republike i pojasa Gaze. Naser i njegovi generali su bili svjesni da će ovo izazavati reakciju Izraela te su bili spremni na svaki mogući scenario. Na kraju je objavljeno da će se povlačenje UNEF-a dogoditi 19. maja.

Sljedeća odluka Nasera je bila zatvaranje Akabskog zaljeva Izraelu kojim bi se kontrolisao prolaz kroz Tiranski tjesnac te na taj način blokirajući luku Eilat. Time bi južni dio Izraela bio blokiran. Zvanična odluka je donesena u jutro 22. maja na sastanku Izvršnog komiteta. Bio je samo jedan glas protiv ove odluke navodeći ekonomske razloge. Sljedeći dan Radio Kairo je objavio kako je Naser zabranio prolaz i ostalim brodovima koji namjeravaju ploviti do Izraela. U više navrata lideri Izraela su ponavljali da je zatvaranje Akabskog zaljeva povod za rat.

Tri sastanka su održana u Izraelu nakon zatvaranja Akabskog zaljeva. Na prvom sastanku načelnik glavnog štaba IDF Yitzhak Rabin i premijer Eshkol su se sastali sa oficirima u generalštabu. Vojni eksperti te zamjenik generala Ezer Weizman su bili za vojnu akciju. Rabin je iskazao mišljenje da će ponašanje Jordana i Sirije zavisiti o njihovom uspjehu sa Egiptom. Vlada je na svom sastanku zaključila kako je najbolje da ministar vanjskih poslova napravi niz sastanaka u Parizu, Londonu i Vašingtonu kako bi se ispitali stavovi velikih sila. Na sastanku Komiteta za odbranu Rabin je predstavio razvoj događaja do tog momenta te predložio zračni napad na egipatske zračne snage praćen i kopnenom ofanzivom na Sinaju. Iako je tražio da se reaguje i djeluje odmah nije isključio opciju da se napad odgodi za 48 sati kako bi se dobila podrška SAD. Većina ministar je bila za odgodu ali su bili podijeljeni šta učiniti ako diplomatsko rješenje ne uspije.

Nakon odluke Vlade, ministar vanjskih poslova Izraela Abba Eban je otišao u zvanične posjete velikim silama SAD, Francuskoj i Britaniji. Stav sve tri države je bio da Izrael ne smije prvi napasti jer bi to značilo da je agresor. Sastanak Vlade je bio zakazan za 28. maja u 3 sata popodne gdje se trebalo raspravljati o izvještaju ministra vanjskih poslova nakon njegovih posjeta i daljim koracima koje treba poduzeti. Većina ministara je bila za opciju da se sačeka period od dvije sedmice pa da se onda poduzmu konkretni koraci. U prilog ovome su išla i pisma koja su primili od predsjednika Lyndon Johnsona i Državnog sekretara Dean Ruska koji su ponovili već iznijete stavove o tome da ne treba izvoditi preventivne napade. Jedini ministar koji je bio spreman da glasa za pokretanje akcije je bio ministar transporta Moshe Karmel. Njegov argument je bio da kako prolaze dani tako se mogućnost napada Egipta povećava. Isti dan Eshkol je obavio razgovor i sa generalima. Obrazložio je odluku Vlade i naglasio da je osnovni cilj opstanak Izraela.

Vojni establišment nije imao povjerenja u izvještaj Ebana pogotovo o poziciji koju je zauzela Amerika. Zbog toga je direktor Mosada, obavještajne agencije Izraela, Meir Amit poslan u SAD u tajnu misiju. Njegov zadatak je bio da sazna kako Amerika gleda na ovu situaciju tj. da li planira poduzeti korake za deblokadu Tirana i kako bi se ponašali ukoliko bi Izrael poduzeo konkretne mjere za deblokadu.

Amit se sastao sa sekretarom za odbranu Robert McNamarom. Na početku razgovora je odmah rekao kako će po povratku u Izrael preporučiti ofanzivu bez obzira na njegov odgovor. Od sekretara je zatražio „američku diplomatsku podršku u UN, podršku u slučaju intervencije Sovjeta i ako bude potrebno da se dopuni izraelski vojni arsenal.“[13] McNamara je uvidio da je moralna obaveza SAD da se otvori tjesnac ali je preferirao da to učini Izrael iz najmanje dva razloga: SAD je bio zauzet u Vijetnamu i zbog procjene CIA da Izrael može savladati vojsku Egipta bez pomoći sa strane. Narednog dana, 3. juna, Amit je izvjestio Vladu o svojoj posjeti te rekao kako trebaju sačekati jednu sedmicu kako bi imali dovoljno jak razlog za pokretanje vojne akcije.

Sljedećeg dana donesena je odluka o pokretanju rata. Nakon rasprave na sjednici Vlade, ministar odbrane Moshe Dayan je predložio tekst odluke koja će kasnije biti usvojena: „a. Nakon saslušanja izvještaja o političkoj i vojnoj situaciji od premijera, ministra vanjskih poslova, ministra odbrane, oficira najvišeg ranga, direktora obavještajne službe, Vlada zaključuje da su vojske Egipta, Sirije

[13] Louis i Shlaim, *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences*, 38.

i Jordana spremne i raspoređene za momentalni napad na više frontova koji prijeti opstojnosti države Izrael. b. Vlada odlučuje da poduzme vojne korake kako bi oslobodila Izrael od agresije država koje je pritišću. c. Vlada daje ovlaštenja premijeru i ministru odbrane da izdaju naređenje generalštabu o vremenu vojne operacije."[14]

IDF je pokrenuo zračne napade 5. juna u 7:45. Cilj ovog napada nije bilo osvajanje kako su govorili Eshkol i Dayan. Prema njihovom mišljenju ovo je bio defanzivni rat sa glavnim neprijateljem Egiptom. Cilj operacije je bio otvoriti Tiran, uništiti egipatsku armiju na Sinaju te povratiti snagu IDF. Eshkolova koncepcija je bila defanzivna i ograničena na uklanjanje prijetnje Egipta zbog sigurnosti Izraela kada više nije bilo moguće postići diplomatsko rješenje. Odjel za operacije pri generalštabu je pripremio dva plana. *Atzmon* i *Kardom*. Prvi plan je obuhvatao zauzimanje Gaze i južnog dijela el-Arisha a drugi je obuhvatio zauzimanje Gaze i istočnog dijela Sinaja. Prema oba plana ove teritorije bi bile zadržane sve dok Egipat ne bi otvorio Tiran.

Eshkol je odobrio drugi plan no ministar odbrane ga kasnije mijenja. Prva promjena je bila naredba IDF da se zaobiđe Gaza te da se proširi područje osvanja na Sharm el-Sheikh. To je bila starteški značajna pozicija na južnom dijelu Sinaja kojom se kontrolisao Tiran. Kada je IDF došao do kanala 7. juna Dayan je naredio povlačenje. Međutim, tog popodneva je Vijeće sigurnosti pozvalo na prekid vatre te je odluka o povlačenju povučena kako bi Izrael imao bolju pregovaračku poziciju.

Izrael nije imao namjeru napadati Jordan. Međutim, Jordan je 5. juna počeo da granatira izraleska područja u Zapadnom Jerusalemu i druga naselja duž granice. Prije napada na Izrael, Husein je dobio informacije od egiptskih zvaničnika kako arapske snage dobijaju rat što nije bila istina. Izrael je preko 3 kanala poslao poruku Huseinu da nemaju namjeru da se obračunavaju sa Jordanom. Međutim, to nije bilo dovoljno te je pokrenut napad na Izrael. Napad je omogućio Izraelu da oslobodi stari dio Jerusalema koji je od historijske važnosti za Izrael. Tako je IDF 6. juna opkolio stari dio grada ali nisu ušli u njega sve dok nije došao prijedlog za prekid vatre. Tada Dayan naređuje ulazak u Jeruslaem kako bi Izrael imao bolju pregovaračku poziciju.

Vodile su se debate i oko Sirije. Prijedlog premijera je bio da se zauzmu izvori Baniasa i Tel Azaziata, sirijskih utvrda na Golanu. Dajan je istrajavao u oponiranju napada na Siriju ali je 9. juna, kada su napadi na Siriju već uveliko trajali, promijenio mišljenje. Ponovo je razlog bio prekid

[14] Louis i Shlaim, *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences*, 41.

vatre koji je, ovog puta, inicirala Sirija. Tada je direktno pozvao generala i devetog načelnika generalštaba IDF David Elazara te naredio napad na Siriju i zauzimanje Golanske visoravani. Stvarni razlog Dayanovog poteza je presretnuti razgovor Nasera i predsjednika Sirije Nur el-Din Atasija: „Vjerujem da Izrael koncentriše sve svoje snage protiv Sirije da uništi sirijsku vojsku što me obavezuje da Vam preporučim prekid neprijateljstva i da informišete U Thanta odmah kako bi spasili sirijsku vojsku. Mi smo izgubili bitku. Neka nam Bog pomogne. Tvoj brat, Gamal Abdel Naser.“[15] Nakon još jednog arapsko-izraelskog sukoba Izrael je izašao kao pobjednik. Zauzeli su teritorije pojasa Gaze, Zapadne obale, Sinaja, Golana i Jerusalema.

[15] Louis i Shlaim, *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences*, 51.

2 PALESTINA POD OKUPACIJOM

Nakon okupacije Izrael je počeo sa izgradnjom naselja u dijelovima gdje su Palestinci bili većina. Pored sigurnosnih razloga postoje najmanje tri razloga za izgradnju naselja: „religijsko-ideološki (onako kako je određeno prema biblijskom tekstu), politički (pokušavajući da se spriječi teritorijalni kompromis naseljavajući područja u i oko većinski palestinskih gradova), ekonomski (traženje jeftine zemlje za izgradnju naselja blizu metropola).“[16]

Do 1977. postojala su samo četiri Nahal naselja[17] u poređenju sa ostalim okupiranim teritorijama Zapadnom obalom, Golanom i Sinajom gdje je bilo više naselja uz manje Nahal naselja. Nahal je bila početna faza izgradnje naselja koja su se kasnije tranformirala u kibbutz ili moshav.[18] Uzimajući u obzir broj naselja koja su izgrađena u prvoj dekadi nakon okupacije, izgrađeno je 27 a 15 ih je bilo u pripremi kada je Laburistička stranka izgubila izbore od Likuda u maju 1977. Jedna četvrtina naselja koja sada postoje su uspostavljena u prvoj dekadi nakon okupacije. A ako uzmemo u obzir i ona koja su planirana do 1977. skoro jedna trećina naselja koja danas postoje su inicirana od Laburističke stranke prije gubitka vlasti.[19]

Nakon završetka šestodnevnog rata, kojim je započeta okupacija Palestine, došlo je do značajnih događaja na palestinskom političkom frontu. Naime, još jedan politički subjekt sekularne orijentacije je ušao u arenu palestinske borbe za oslobođenje. Narodni front za oslobođenje Palestine (PFLP) se osnovao 11. decembra 1967. od strane George Habash, jednog od osnivača Arapskog nacionalnog pokreta. Diplomatskim aktivnostima, Fatah i druge paravojne organizacije su dobile značajnu novčanu pomoć od Saudijske Arabije i Libije. Sa druge strane Arafat je radio sa drugim paravojnim snagama na pokretanju oružane pobune. Nakon što su pobjegli u Jordan, Palestinci su se sukobili sa Izraelom u jordanskom selu Karameh 1968. Nakon ovog sukoba popularnost Fataha je porasla te su uspjeli da prošire politički uticaj u izbjegličkim kampovima ali i gradovima Istočne obale. Iste godine Shuqajri se povlači sa mjesta čelnika PLO gdje ga privremeno mijenja Jahja Mahmud. U aprilu 1968. Arafat postaje predsjednik PLO čime počinje jedna nova era u palestinskoj borbi za oslobođenje. Za vrijeme njegovog vođenja PLO-a izbile su

[16] Eyal Weizman, *Hollow Land* (London i New York: Verso, 2007), 122.
[17] Naselja u kojima su se izraelski dobrovoljci vojno obučavali.
[18] Naselje ili grad posebnih poljoprivrednih zajednica individualnih farmi koje su osnovali radnički cionisti tokom drugog vala alije. Moshav je sličan kibbutzu s naglaskom na rad zajednice.
[19] Neve Gordon, *Israel's Occupation* (Berkley i Los Angeles: Universityvof California Press, 2008), 125.

dvije intifade, došlo je do podjela u Palestinskom nacionalnom vijeću (PNC), te usvajanja deklaracije o nezavisnosti. Ono što je bilo izraženije, ne samo nakon preuzimanja PLO-a od Arafata, je ovisnost Palestine o Izraelu nakon šestodnevnog rata.

PNC, pandan parlamentu jedne države, je održao tri zasjedanja 1968. i 1969. Zaključak četvrtog zasjedanja, koji se desio od 10. do 17. jula 1978. u Kairu, je bio da je jedina solucija i jedini put kojim se mogu voditi članice PNC-a oslobođenje Palestine. Peto zasjedanje je bilo bojkotovano od strane PFLP-a i Palestinske oslobodilačke armije (PLA). Bojkot je išao u prilog Fatahu koji je preuzeo kontrolu nad PLO. PFLP je također bojkotovao i šesto zasjedanje 1969. ali njihova sestrinska stranka Narodna demokratska fronta za oslobođenje Palestine (PDFLP) se priključila PLO. Njihovo rivalstvo, PFLP-a i PDFLP-a, je 1969. uspostavilo Front za arapsko oslobođenje. Proces zbližavanja i ujedinjavanja palestinskih političkih stranaka se desio 1970. kada je PFLP odlučio da sarađuje sa PLO kako bi „sačuvao njihovu političku nezavisnost u suočavanju sa jordanskim naporima da regulira djelovanje komandos grupa na Istočnoj obali.“[20] Aktivnosti snaga otpora okupaciji formirale su Komandu palestinske oružane borbe.

Nakon okupacije PLO se stacionirao u Jordanu gdje je ostao sve do 1971. kada je protjeran u Liban. Kralj Husein je prepoznao da PLO predstavlja prijetnju za Jordan ali posebno za dinastiju Hašemita. Septembra 1970. agenti PFLP su pokušali izvršiti atentat na Huseina ali bezuspješno. Međutim, 6. septembra su uspjeli oteti tri aviona: američki, švicarski i izraelski. Avioni, zajedno sa putnicima i posadom, su držani u pustinji Zerka 4 dana kada su avioni dignuti u zrak. Prije eksplozije putnici i posada su iskrcani iz aviona tako da nije bilo žrtava. Tri dana kasnije još jedan britanski avion je bio prisiljen da se prizemlji u Zerki. Tada je PFLP zahtijevao da se oslobode Palestinci iz zatvora u Britaniji, Švicarskoj i Zapadnoj Njemačkoj.[21] S obirom da su ove napade izvršili samostalno, suspendirani su iz PLO. Nakon toga paravojne snage preuzimaju kontrolu nad rafinerijom u Zerki, te Husein naređuje napade na kampove, baze paravojnih snaga i sjedište PLO. Sukobi su se završili deset dana kasnije. Kao odgovor na jordanske napade i protjerivanje PLO osniva se teroristička organizacija „Crni septembar“ čija je prva akcija bila atentat na premijera Jordana Wasfi Tala.

[20] Mark Tessler, *A History of the Israeli-Palestinian Conflict* (Bloomington i Indianapolis: Indiana University Press, 2009), 429.
[21] Tessler, *A History of the Israeli-Palestinian Conflict*, 462.

Okupacijom Palestine počinje zavisnost o Izraelu. Zavisnost se ogledala u političkom i ekonomskom smislu. Iako je zvanična politika nakon okupacije bila politika otvorenih vrata prema okupiranim teritorijama zavisnost je bila neizbježna. Tako su se gradonačelnici i načelnici opština u Gazi smjenjivali onako kako je to odgovaralo Izraelu. Sa druge strane, politika otvorenih vrata prema okupiranim teritorijama je nadomjestila manjak radnika u Izraelu ali i pomogla Palestincima da mogu zarađivati za život.

Već u julu 1967. četvorica palestinskih lidera protestujući protiv aneksije Istočnog Jerusalema su bili deportirani u druge krajeve zemlje na nekoliko mjeseci. Međutim, vojna komanda Izraela je ustanovila da to nije adekvatna kazna te su izdali naredbu trajne deportacije vrhovnom kadiji Zapadne obale, Abdel Hamid Sajegu. Nakon što je pružio podršku u otporu izraelskoj okupaciji načelnik Ramalaha, Nedim Zaro, je također deportovan.[22]

Kada su 2. januara 1971. dva izraelska civila ubijena ministar odbrane Moshe Dayan je dao majoru IDF-a, Arielu Sharonu, odriješene ruke po pitanju Gaze. Sharon je raspustio gradsku administraciju Gaze a načelnika Ragib Alamija je stavio u kućni pritvor. Razlog za njegovo pritvaranje je bilo odbijanje da se Gaza priključi na izraelsku mrežu za struju. Nametnuto je policijski sat u pojasu Gaze koji je znao trajati 24 sata. U procesu imenovanja novog načelnika Gaze bila su dva imena u opticaja. Rashad Shawwa, član plemićke porodice, je imenovan za novog načelnika Gaze. Dayan je u načelnicima Gaze, Nablusa i Hebrona vidio ljude koji će biti naspram uticaja koji je PLO razvio u okupiranoj teritoriji. Godinu dana nakon imenovanja na mjesto načelnika Gaze, Shawwa odlazi u posjetu Arafatu u Bejrut. Nakon povratka iz posjete bio je ubjeđen da paravojne snage, osim PFLP-ovih, su prihvatile njegovu poziciju. Shawwa ostaje na funkciji načelnika sve do 1982.

Izraelski upravitelj general Jozef Kastel, koji je imao potpunu civilnu i vojnu kontrolu nad pojasom Gaze, zabranio je bilo kakva politička okupljanja kako bi se spriječila okupljanja slična onim iz septembra 1977. Tog septembra su se desila protestna okupljanja koja su kritikovala egipatsko-izraelski sporazum iz Camp Davida. Također, izrekao je mjere zabrane čak i na aktivnosti Crvenog polumjeseca.[23] Izrael je također pokušao uspostaviti kontrolu nad Palestinom formirajući

[22] Gordon, *Israel's Occupation*, 52.
[23] Jean-Pierre Filiu, *Gaza: A History* (New York: Oxford University Press, 2014), 169.

Organizaciju sela 1978. koja se nije pokazala uspješnom. Tako je ovaj kontrolni aparatus ukinut 1984.

Ekonomska zavisnost se ogledala u zaposlenju u Izraelu. Značajan broj stanovnika je dobio posao u Izraelu. Od 1971. do 1977. broj zaposlenih iz Gaze u Izraelu se povećavao. Od 1971. do 1973. broj zaposlenih se povećao za četiri puta od 6000 do 25000. Trend povećanja zaposlenja se nastavio tako da je 42000 stanovnika Gaze imalo posao u Izraelu a 1974. taj broj je dosegao cifru od 52000. Uvoz iz Izraela u Gazu se povećao za 19%, sa 72% na 91%, u periodu između 1968. i 1978. Polovica stanovnika Gaze koji privređuju rade u Izraelu.[24]

Zbog zabrinutosti da bi nezaposlenost mogla destabilizirati okupirane teritorije Izrael je ponudio pomoć industrijskom sektoru. Tako su male fabrike uzimale pozajmice kasnih '60-ih i ranih '70-ih. U isto vrijeme Izrael uvodi ograničenja na kapitalne razvojne industrijske projekte. Tako su Palestinci postali zavisni o napajanju električnom energijom, komnikacijskim mrežama, gorivom, gasom ali i nekim životnim namirnicama poput brašna, riže i šećera iz Izraela. Sprečavajući ulaganja u palestinsku ekonomiju udio industrije u bruto domaćem proizvodu (GDP) na Zapadnoj obali je pao sa 9% na 6.5% u periodu od 1968. do 1980. Kako su godine prolazile tako je deficit Palestine sa Izrealom rastao a ekonomska zavisnost se produbljivala. Deficit iz 1968. je bio 11.4 miliona dolara a 1987. je narastao na 273.3 miliona dolara.

Pored ovih parametara koji pokazuju zavisnost o Izraelu, Egipat i Sirija su pokušali vratiti okupirane teritorije. To je bio posljednji pokušaj vraćanja teritorija od stane Egipta. Jom kipurski rat je izbio 6. oktobra a završio 25. oktobra 1973. Egipatske i sirijske snage su napale na Sinaj i Golan neutralizirajući izraelske tenkove. Tom prilikom je egipatska vojska prešla Suecki kanal. Ovaj iznenadni rat koji je počeo za vrijeme jevrejskog praznika je iznenadio Izrael te je u početku rata pretrpio ogromne štete. Nakon konsolidiranja snaga krenuli su prema Golanu a kasnije i prema Sinaju. Izrael je uspio da pobijedi rat ali je imao uticaja na izbore koji su se nedugo nakon rata desili. Ishod rata je takav da je Izrael potpisao sporazume sa Egiptom i Sirijom 1974. te dodatni sporazum sa Egiptom o povlačenju 1975. Sporazumom je dogovoreno je da se Sinaj vrati Egiptu što je i učinjeno 1982. kao rezultat sporazuma iz Camp Davida. Međutim, Golan je još uvijek ostao pod okupacijom Izraela. Prilikom potpisivanja ovih sporazuma američki diplomata Henry

[24] Filiu, *Gaza: A History* , 162.

Kissinger je naglasio kako se neće priznati ili uključivati u pregovore PLO sve dok ne prihvati rezoluciju UN 242[25] i prizna jevrejsku državu.

Sve ono što se dešavalo od okupacije do prve intifade je bilo povod za pokretanje ustanaka Palestinaca. Ekonomska situacija, gubitak posla u Zaljevskim zemljama gdje su Palestinci radili u značajnom broju, nametanje policijskog sata, izolacija od ostatka svijeta, nezadovoljstvo radom PLO, uplitanje u politička pitanja od strane Izraela su bili samo neki razlog za pokretanje ustanka. Prva intifada je trajala od 1987. do potpisivanja Sporazuma iz Osla 1993.

Intifada je počela 9. decembra 1987. Iskra koja je zapalila vatru u pokretanju ustanka desila se 8. decembra kada je tenk IDF udario kombi pun ljudi koji su se vraćali iz Izraela u Gazu. IDF je izvršio ovu akciju kao odgovor na ubistvo izraelskog biznismena samo dan prije u Gazi. Nakon dženaze onima koji su se zadesili u kombiju počele su demonstracije. Nezadovoljstvo Palestinaca trenutnom situacijom je rezultiralo širenjem demonstracija na ostale gradove pojasa Gaze i Zapadne obale.

Nova generacija Palestinaca nije se bojala kao njihovi preci. Kada bi ih IDF pokušao rastjerati suzavcima oni bi odgovarali bacanjem kamenja. Kako bi se što bolje organizovali i djelovali u ovakvoj situaciji organizovali su se kroz lokalne odbore te pomagali onima kojima je hrana potrebna ali i onima koji su bili ranjavani. Cilj ovakvog okupljanja je bio da se mobilizaruju ljudi i da se privuče što veći broj Palestinaca koji će biti dio intifade. Predstavnici Fataha, PFLP, DFLP, Palestinske komunističke partije i Islamskog džihada uspostavili su koordinirajuće tijelo za intifadu pod imenom Ujedinjeno nacionalno liderstvo ustanka (UNLU). „Imena UNLU lidera ostala su anonimna zbog straha da bi saznanje ko stoji iza ovoga vodilo do toga da Palestinci odbiju poslušnost njihovim instrukcijama.“[26] Zbog toga su lokalni odbori igrali značajnu ulogu pogotovo u prvoj fazi intifade. UNLU je pozivao na uspostavu palestinske države, prava povratka dijaspore i samoodređenja palestinskog naroda. Sa druge strane Muslimansko bratstvo[27] i Islamski džihad imali su značajnu ulogu.[28] Oni su se distancirali od UNLU i tražili oslobađanje Palestine duž čitave teritorije. Treća organizacija koja se pojavila u Palestini je Pokret islamskog otpora (Hamas).

[25] Usvojena rezolucija Vijeća sigurnosti UN kojom se nalaže povlačenje Izraela sa okupiranih teritorija nakon šestodnevnog rata.
[26] Bregman, *Israel's Wars*, 199.
[27] Sunitska organizacija koja je osnovana 1928. nakon pada hilafeta.
[28] Palestinska organizacija koju podupire Sirija.

Nastao je u januaru 1988. i preuzeo je važnu ulogu kada su članovi Islamskog džihada bili uhapšeni i deportovani. Isticali su prirodu islamskog pokreta i nacionalizma u skladu sa islamom.[29] Iako na samom početku nisu smatrali ozbiljnim ove demonstracije i ustanak Palestinaca, Izrael je počeo da koristi i municiju protiv demonstranata. Reakcijom Vijeća sigurnosti UN iz decembra 1987. Izrael prestaje koristiti municiju na demonstrante ali i dalje nastavlja sa nasiljem premlaćujući demonstrante. U toku intifade Khalil Wazir, vođa vojnog krila Fataha, ubijen je u svojoj kući u Tunisu od strane izraelskih snaga te je Izrael počeo nametati policijski sat u Gazi i Zapadnoj obali.

Za vrijeme intifade održavali su se sastanci Arapskog samita i PNC. Na samitu u Alžiru 1988. kralj Husein je objavio povlačenje sa Zapadne obale ostavljajući PLO da uređuje život na tom prostoru. Sa druge strane dolazili su prijedlozi da PLO prihvati rezoluciju UN 242 i postojanje Izraela. Naime, Arafat je obraćajući se na Generalnoj skupštini UN priznao Izrael te na taj način otvorio vrata pregovora. Iako su inicijalno pristali na pregovore, SAD se povlači te tjera PLO da nastavi da diplomatskim aktivnostima izlobira priznanje na predstavljanje Palestine.

Na 19. sjednici PNC 1988. donosi se Deklaracija o nezavisnosti palestinske države te se 15. novembar proglašava danom nezavisnosti. Ova sjednica je dovela i do razilaženja u mišljenjima između PLO i PFLP. PFLP je bio strogo protiv priznavanja Izraela te je glasao protiv rezolucija koje su bile predložene na sastanku. Na ovaj način su stali protiv onoga na što je Arafat pristao ali i 253 delegata koja su glasala za usvajanje rezolucija. Usvajanjem ovih rezolucija prihvatila se rezolucija UN 242 i postojanje Izraela.[30]

Dok su pokušavali kroz diplomatske kanale doći do legitimnosti odnosno priznanja na predstavljanje Palestine, PLO je svojim nepromišljenim potezom uskratio finansijsku podršku arapskih zemalja. Za vrijeme zaljevske krize 1991. PLO je zajedno sa Libijom stao na stranu Sadama Huseina, tadašnjeg predsjednika Iraka, dok su ostale arapske zemlje ostale suzdržane. Ovo je bio finansijski udarac za PLO koji je dobivao značajnu podršku od zemalja Zaljeva koje su prekinule odnose sa njima nakon podrške Sadamu. Nisu samo bili prekinuti odnosi sa PLO. Finansijska pomoć Saudijske Arabije je bila ukinuta, Katar je protjerao 12 zvaničnika PLO dok se u Parlamentu Kuvajta kritizirao PLO zbog podrške Sadamu.

[29] Tessler, *A History of the Israeli-Palestinian Conflict*, 492-496.
[30] Filiu, *Gaza: A History*, 205-206.

Mjere koje je Izrael koristio da suzbije intifadu su policijski sat, čupanje više od 25000 drveća maslina i voća, administartivna hapšenja, i rušenje kuća. Prije početka intifade rušenje kuća je zahtijevalo dozvolu ministra odbrane. Međutim, intifada je donijela novi sistem kada je komandir za određeno područje odlučivao po ovom pitanju. Tako je u 1987. srušeno 103 kuće a godinu kasnije 423. Druge mjere za suzbijanje intifade su bile deportacija ali i zatvaranje škola i univerziteta na 18 mjeseci. Zatvaranje granica je donijelo pogoršanje ekonomske situacije. Odveć nizak nivo životnog standarda je pao za 30-40 posto 1988. a trgovinski gubitak je dosegao milion dolara. Broj ljudi zaposlenih u Izraelu, a samim tim i prihodi, je u padu za više od 25%. Također, tekstilna i građevinska industrija su doživjele značajan pad.[31]

Izbori u Izraelu 1992. su doveli na vlast Laburističku stranku koja je težila miru sa Palestincima. Za premijera je izabran Yitzhak Rabin koji je bio protiv pregovora sa PLO i uspostave palestinske države. Međutim, period kojeg je proveo kao ministar odbrane za vrijeme prve intifade uvjerio ga je da se vojnim sredstvima ne može postići mir. Ono što je brinulo Vladu sa njim na čelu je koju vrstu nicijative treba poduzeti i ko će biti partneri u tome.

Put u Oslo

Prvi kontakti su ostvareni između izraelskog akademika Yaira Hirschfelda i PLO zvaničnika Ahmeda Qureia u Londonu. Njihov susret je olakšalo posredstvo norveškog akademika Terj Lord Larsena. Cilj sastanka je bio da se vidi mogu li strane da pronađu zajednički okvir principa koji bi vodio formalnim pregovorima. U mrežu ovih kontakata je bio uključen i ministar vanjskih poslova Norveške, PLO i Vlada Izraela. Razgovori su se podigli na viši nivo kada su Ahmed Qurei, tada predstavnik PLO, i Uri Savir iz ministarstva vanjskih poslova Izraela dogovorili sastanak viših delegacija. Razgovori su vođeni u tajnosti da bi augusta 1993. dospjeli u fokus javnosti.[32]

Prije pregovora u Oslu dešavali su se sukobi koji su pogoršavali situciju u Gazi. Jedan od njih se dogodio, 1. marta 1993., kada su dvojica Izraelaca izbodeni u Jerusalemu od članova Islamskog džihada. Ovo je vodilo ka tome da se nametne potpuna zabrana ulaska u pojas Gaze. U međuvremenu, dok su sukobi sa Izraelcima trajali Hamas i Islamski džihad vodili su bitku za kontrolu džamija u pojasu Gaze. Haydar Abdel Shafi, palestinski pregovarač u Madridu, osudio je napade na Izraelce te pozvao na smirivanje situacije u pojasu Gaze između Hamasa i Islamskog

[31] Bregman, *Israel's Wars*, 200.
[32] John Strawson, *Partitioning Palestine* (London: Pluto Press, 2010), 168-169.

džihada. Ubistva Izraelaca su se nastavila ali se i oružano krilo PFLP, Crveni orao, priključilo islamističkim grupama ubijajući Izraelce.

Nakon ovih događaja dvojica izraelskih ministara, Arjeh Deri i Haim Ramon, su zagovarali povlačenje iz Gaze. Međutim, premijer Rabin je imao drugačiji plan. Premijer je 23. maja 1993. predočio plan „Prvo Gaza." Plan je bio ispregovarati povlačenje iz Gaze što bi nekada u budućnosti omogućilo preuzimanje Zapadne obale u potpunosti.

Nakon ovih pozitivnih reakcija Arafat je 9. septembra potpisao dokument kojim priznaje Izrael a deset sati kasnije Rabin objavljuje priznanje PLO. Sporazum između Izraela i Palestine, Deklaracija o principima poznat kao Sporazum iz Osla, je potpisan 13. septembra u Washingtonu, ispred Bijele kuće u prisustvu predsjednika SAD-a Bilč Clintona.

Postavlja se pitanje zašto je Rabin dozvolio Arafatu povratak i uspostavu vlasti u Palestini. Razlog za takvo što nije bilo da se vidi razvoj demokratije nego da se prenese odgovornost za kontrolu Palestinaca na tijelo koje će u potpunosti biti zavisno i odgovorno Izraelu. Nekoliko dana prije potpisivanja sporazuma političkom odboru Laburističke stranke je rekao: „Preferiram da se Palestinci bave problemima u pojasu Gaze. Palestinci će biti bolji u tome nego mi zbog toga što neće podnositi apelacije Vrhovnom sudu i što će spriječiti izraelsko Udruženje za građanska prava od kritikovanja stanja koje je tamo odbijajući dati im pristup tom prostoru. Vladaće svojim metodama, oslobađajući vojnike izraelske vosjke od onoga što će zapravo oni sada raditi."[33]

Umjesto prosperiteta Palestinci su iskusili još veće siromaštvo, a umjesto slobode iskusili su još više ograničenja. Neki od ovih rezultata su direktna posljedica sporazuma dok su drugi rezultat kontradikcija u samim sporazumima. Ukratko, ekonomija Palestine je još dublje tonula dok su se benefiti i razvoj vidjeli u Izraelu. O kakvom je sporazumu riječ najbolje oslikava komentar Hannan Ashrawi, jedne od palestinskih pregovarača i predstavnika u Washingtonu, koja kaže: „Jasno je da onaj ko je inicirao sporazum nije živio pod okupacijom. Odlažeš pitanje naselja i Jerusalema bez bilo kakve garancije da Izrael neće nastaviti sa uspostavom činjenica na terenu što bi moglo spriječiti i unaprijed osuditi na propast konačno rješenje. A šta je sa ljudskim pravima? Imaš

[33] Sara Roy, *Failing Peace* (London: Pluto Press, 2007), 236.

građane u domovini, ljude u zarobljeništvu, čija prava moraju biti zaštićena i čije patnje moraju biti ublažene. Šta je sa našim crvenim linijama?“[34]

Period nakon Sporazuma iz Osla je obilježen je nizom nasilja. Dan nakon potpisivanja sporazuma Hamas je izveo svoj prvi bombaški napad u Gazi. Kada se Arafat spremao da imenuje novog načelnika Gaze 1994., Mensura Shawwu, napadi su ponovo počeli. Pored napada izraelskih doseljenika i ubistava šest aktivista Fataha, Hamas je izveo prve napade unutar Izraela 6. i 13. aprila.

Pregovori o ekonomskom aspektu sporazuma su nastavljeni u narednih šest mjeseci, da bi se aprila 1994. potpisao Protokol o ekonomskim odnosima između Vlade Izraela i PLO kao predstavnika Palestinskog naroda u Parizu. Ovaj sporazum je poznat kao Pariški protokol. Ovim protokolom Palestinci su stekli pravo uvoza određenih proizvoda u ograničenim količinama. Kada su potpisani Sporazum iz Osla i Pariški protokol Izrael se protivio bilo kakvom definiranju granica prihvatajući samo carinsku uniju. Za prihvatanje ovakvog prijedloga Palestincima je omogućeno da nastave raditi u Izraelu. Protokol nalaže da će kretanje radnika biti normalno koliko je to moguće te da stalna zabrana kretanja radnika neće biti moguća. Međutim, dogovor nije ispoštovan do kraja. Prve tri godine Pariškog protokola su bile strašno loše. Prihodi od radnika u Izraelu su opadali kao rezultat restrikcija nametnutih na protok radnika. Tako je u Gazi broj onih koji su radili u Izraelu spao sa 40% na 6% 1996. Slanje novca iz Izraela u Gazu je palo sa 50% 1980-ih na 10% 1996. Prema Protokolu Izrael je bio odgovoran za prebacivanje novca od različitih fondova Palestinskoj upravi. Od 1995. do 2000. 60% prihoda Palestinske uprave je došlo od Izraela.[35]

Spirala nasilja nakon potpisivanja sporazuma nije spriječila Rabina i Arafata da potpišu privremeni sporazum 4. maja 1994. kojim se omogućila palestinska autonomija u Gazi i Jerichu. Sporazumom je dogovoreno da će teritorijalna jurisdikcija Palestinske uprave isključivati izraelska naselja i vojne zone koje su sačinjavale četvrtinu pojasa Gaze. Izrael i PLO su dogovorili uspostavu sigurnosnog aparata koji se sastojao od 9000 pripadnika palestinskih policijskih snaga. Međutim, Izrael je zadržao „odgovornost za odbranu protiv vanjskih prijetnji, isto kao i odgovornost potpune zaštite Izraelaca iz razloga njihove unutarnje sigurnosti i javnog reda.“[36] Pet hiljada palestinskih

[34] Linn Normand, *Demonization in International Politics* (California: Palgrave Macmillan, 2016), 91.
[35] Arie Arnon, „Economic Aspects,“ u *Routladge Handbook on the Israeli – Palestinian Conflict*, ed. Joel Peters i David Newman (New York: Routladge, 2013), 179-181.
[36] Gordon, *Israel's Occupation*, 173.

zatvorenika je trebalo biti oslobođeno u dvije faze sporazuma. Ovaj ugovor nije garantovao odnosno priznao Palestinu kao državu nego samo Plaestinsku upravu koja ima politički suverenitet da vlada onim što je dogovoreno sporazumom.

Palestinska samouprava

Nakon ovih uspjeha PLO-a, kako se samtralo potpisivanjem sporazuma, Arafat se 1. jula vratio u pojas Gaze nakon četrdeset godina. Pred desetinama hiljada ljudi koji su se okupili odao je počast žrtvama intifade a u Jerichu je predsjedavao prvim sastankom Vlade na kojem je bilo prisutno i pet ministara iz pojasa Gaze.

Pokušavajući da se postigne konačan sporazum nastavljeni su pregovori. Jedna vrsta takvih pregovora se desila u Washingtonu 28. septembra 1995. Tada je potpisan privremneni sporazum o Zapadnoj obali poznat kao Oslo II. Sporazum je podijelio Zapadnu obalu na tri zone: zona A je bila pod potpunom kontrolom Palestinske samouprave; zona B je bila pod sigurnosnom kontrolom Izraela a administartivni poslovi su dodijeljeni Palestini; zona C je ostala pod kontrolom Izraela. Protivljenja sporazumima su sve više i više rasla. Tako je 3. novembra na Rabina izvršen atentat od strane jevrejskog desničarskog ekstremiste Yigal Amira. Nasljednik Rabina na poziciji premijera je bio Benjamin Netenyahu.

Sporazum iz Osla nije mirovni sporazum, kako je to objasnio jedan od pregovarača Izraela Ron Pundak, nego samo okvir za budući mirovni sporazum. Najveći neuspjeh sporazuma je to što nije uspio staviti tačku na kraj sukoba između potpisnica koji je kasnije ponovo dobio velike razmjere. Izraelska nespremnost da prizna samoodređenje palestinskog naroda, koju je već priznao u Rezoluciji 181 Generalne Skupštine UN-a da se Palestina podijeli na dvije države, je bila „ahilova peta“ sporazuma. Izraelski pregovarači su predlagali neke alternativne ideje, od plana autonomije i federacija između Jordana i Zapadne obale do vladavine Izraela, Palestine i Jordana na Zapadnoj obali. Sve ove opcije su bile stavljene na stol prije razmatranja uspostave države Palestine u okupiranim teritorijama.[37]

[37] Gershon Shafir, *A Half Century of Occupation* (California: Unoversity of California Press, 2017), 121.

Svoje viđenje Sporazuma iz Osla dao je i Edward Said, palestinski kršćanin koji je živio u SAD-u. Za njega je Oslo više vodio uspostavi opštine nego li države. Dodaje da je „jasno kako se PLO tranformisao iz nacionalnog oslobodilačkog pokreta u jednu vrstu vlade malog grada.“[38]

Sporazumima je dogovoreno održavanje izbora za predsjednika i Palestinsko zakonodavno vijeće (PLC). Prvi izbori za ove pozicije su održani 20. januara 1996. u Gazi i Zapadnoj obali. Kandidati za predsjednika su bili Yasser Arafat iz PLO i Samiha el-Halil iz DFLP. Nakon prebrojanih glasova, za predsjednika je izabran Arafat sa dobijenih 87% glasova. Fatah je osvojio komotnu većinu u PLC-u, 50 od 88 mjesta.

Godinu i pol nakon izbora Hamas je jula 1997. izvršio samoubilačke napade koje su vodile novim uskraćivanjem prava stanovnicima Gaze. Pored zatvaranja granica Izrael je suspendirao prenos novca poreskih prihoda Palestinskoj upravi, bez obzira što je prenos novca dogovoren u mirovnim sporazumima. Sa druge strane, Arafat je uhapsio desetine članova Hamasa, zatvorio njihove centre i zabranio razne publikacije koje uređuju.

Iako Netenyahu nije bio zadovoljan mjerama koje je Arafat poduzeo u vezi kažnjavanja napada, odazvao se na pregovore u organizaciji predsjednika Clintona. Pregovori su se održali u Wye Riveru od 15. do 23. oktobra. 1998. pod supervizijom Madeleine Albright. Sporazum je postignut 23. oktobra koja je rezultirala da je Palestinska samouprava dobila kontrolu nad 40% Zapadne obale i uspostavom industrijske zone u Gazi.

Iako se prema Sporazumu iz Osla Izrael obavezao da neće graditi naselja u okupiranim teritorijama to se nije dogodilo. U ovom valu gradnje naselja, koji je počeo 1995., veliki val naselja se počeo graditi između 1998. i 2000. Ovo je bilo posebno izraženo kada je 1999. Ariel Sharon, tadašnji ministar vanjskih poslova, pozvao na zauzimanje brda oko okupiranih teritorija. Međutim, finansiranje ovih naselja nije bilo iz državne kase Izraela nego je to bila gradnja naselja koja su finansirana isključivo od novca doseljenika na to područje. Ako je prema sporazumu dogovoreno da se ne grade naselja u narednom periodu razlog za izgardnju možemo pronaći u tome da se ponovo uspostavljaju činjenice na terenu koje ne bi vodile kompromisnom rješenju sukoba. Iz tog

[38] Strawson, *Partitioning Palestine* , 180.

razloga „cilj je bio da se promijeni prigradska kultura uspostavljenih naselja sa obnovljenim pograničnim etosom koji bi onemogućio bilo kakav teritorijalni kompromis.“[39]

Nakon izgradnje novih naselja, PLO je 3. jula 2000. ovlastio Arafata da proglasi palestinsku državu u palestinskim okupiranim teritorijama. Kao odgovor na ove prijedloge, premijer Izraela, Ehud Barak zaprijetio je aneksijom velikog dijela Zapadne obale. Da bi se izbjegle bilo kakve konfrontacije Clinton je pozvao dva lidera u Camp David na pregovore o konačnom rješenju konflikta. Pregovori su počeli 11. jula 2000. a samo dvije sedmice nakon početka pregovora, isti su propali. Na ovim pregovorima Izrael je ponudio da 95% Gaze i Zapadne obale bude palestinska država sa glavnim gradom u palestinskom dijelu Jerusalema. Jerusalem je prema ovim pregovorima trebao biti podijeljen grad a povratak izbjeglica je bio djelimično dogovoren. Na kraju su Izrael i SAD optužili Palestince da su odbili njihovu velikodušnu podršku.[40]

Prije nego što su Arafat i Barak prihvatili Clintonove parametre koje su vodile konačnom rješenju sukoba, došlo je do susreta u Sharm el-Sheikh 16. oktobra 2000. pod pokroviteljstvom predsjednika Egipta Hosni Mubaraka. Sastanku su još prisustvovali predsjednik Clinton, kralj Jordana Abdullah II ibn Husein i generakni sekretar UN-a Kofi Anan. Predsjednik Clinton je nakon ovih razgovora predložio sveobuhvatno rješenje 15. decembra koje je kasnije nazvano „Clintonovi parametri.“ Prema ovome država Palestina bi imala suverenitet na čitavoj teritoriji pojasa Gaze i 96% teritorije Zapadne obale. Istočni Jerusalem bi bio podijeljen dok bi pravo povratka palestinskih izbjeglica bilo dokinuto s tim da Izrael prizna bol koju su izbjeglice pretrpjele 1948.[41] Iako je Arafat bio spreman da prihvati ove parametre izbori u Izraelu održani 6. februara 2001. su poremetili planove za konačno rješenje sukoba. Na ovim izborima pobjedu je odnio Ariel Sharon, koji će kasnije naložiti povlačenje iz pojasa Gaze, ispred dotadašnjeg premijera Ehuda Baraka.

Nakon svih ovih pregovora i pokušaja postizanja trajnog mira druga intifada, poznata kao Al Aqsa intifada, je izbila nakon što je Izrael donosio jednostrane odluke koje su podrivale Sporazum iz Osla i zaustavile ekonomski napredak okupiranih teritorija. Kolaps mirovnih pregovora i ulazak Ariela Sharona u džamiju Al Aqsa su bili samo okidači koji su pokrenuli ljutnju i gnjev koji se sakupljao u ljudima.[42] Ova intifada je bila više gerilski rat nego ustanak zbog nasilnog otpora.

[39] Gershon Shafir, *A Half Century of Occupation*, 63.
[40] Strawson, *Partitioning Palestine*, 198.
[41] Filiu, *Gaza: A History*, 256.
[42] Shir Hever, *The Political Economy of the Occupation* (London: Pluto Press, 2010), 168-169.

Počela je na dan posjete Ariela Sharona, kandidata za premijera Izraela, kompleksu Haremi šerifa kada se palestinska omladina okupila i sukobila sa izraelskom policijom. U Ramallahu su se počele širiti glasine da postoje rezervisti koji pripadaju Izraelu i maskiraju se kao Palestinci kako bi hvatali one osobe sa izraelske liste traženih. Nekoliko napadača je upalo u Palestinsku policijsku stanicu ubivši rezerviste koji su bili uhvaćeni. Nakon toga jedan od njih je bačen kroz prozor među masu koja je slavila ovakav čin. Sa druge strane, ubistva od strane IDF-a su bila tri puta više nego do tada. Ubistva su najviše rezultat vojnih akcija kao odgovor na intifadu. Izrael je također demolirao kuće onih koji su bili osumničeni za napade na Izrael. Sharon, premijer Izraela, je držao Yassera Arafata, predsjednika PLO-a, u kućnom pritvoru u Ramallahu od 2001. do 2004. Brod Karine A koji je prevozio naoružanje u Liban je bio presretnut od Izraela. Kasnije se ispostavilo da je to naoružanje namijenjeno Gazi koje na kraju nije stiglo na konačno pristanište.

Period prije pokretanja druge intifade karakterizirao je nejednakošću Izraelaca i Palestinaca. Palestinci su teže nego do tada dobijali dozvole za rad u Izraelu što im je otežavalo u kontekstu svakodnevnog života i prehranjivanja porodice. Također, plata Palestinaca i Izraelaca za iste poslove je bila nejednaka. To je sve vodilo revoltu koje je ponovo kulminiralo intifadom. Ciljevi pokretanja druge intifade su bili uspostaviti slobodnu teritoriju na koju Izrael neće moći tek tako ući. Ubrzo su shvatili da nemaju kapacitet da vrate izgubljene teritorije ali su se fokusirali na to da sruše civilnu upravu koja je postavljena od Izraela. Startegija kojom su se služili je bila civilni neposluh, bojkot izraelskih proizvoda, i protesti protiv okupacijskih snaga.[43]

Iako je bilo pokušaja uspostave mira, od strane Bill Clintona i Hosni Mubaraka, do toga nije došlo. Operacija *Defensive Shield* je započela marta 2002. a završila aprila iste godine. Počela je kada je Hamas ubio 29 i ranio 149 ljudi dok su slavili praznik. Izrael je odlučio da ne napadne samo Hamas koji je bio odgovoran za napade nego i Palestinsku samoupravu pod vodstvom Arafata. Cilj je bio da se uhvate teroristi i njihovi pomoćnici, konfiskuje oružje, te da se unište postrojenja za proizvodnju oružja. Izrael je ponovo nametnuo policijski sat kažnjavajući čitavu zajednicu a ne samo one koji su ubijali Izraelce. Pored policijskog sata, IDF je hvatao ili ubijao palestinske aktiviste ali i uništavajući privatne i javne objekte. Tako su palestinski aktivisti koji su pripadali Fatahu, Hamasu i Islamskom džihadu bili ubijani kao odgovor na intifadu.[44]

---

[43] Filiu, *Gaza: A History*, 151-156.
[44] Tessler, *A History of the Israeli-Palestinian Conflict*, 821-824 i Bregman, *Israel's Wars*, 231-234.

Usred druge intifade, a nakon operacije *Defensive Shield* i poslije smrti Arafata predsjednik do održavanja izbora je bio Revhi Fatuh, predsjedavajući PLC. Na izborima održanim u oktobru 2004. Mahmud Abbas je izabran za predsjednika Palestinske uprave sa 62% osvojenih glasova. Ovo je trebalo označiti jednu novu eru na političkoj sceni Palestine koja je još uvijek bila pod okupacijom Izraela.

3 POVLAČENJE IZRAELA IZ GAZE 2005. GODINE

Sve do 2003. Sharon nije prihvatao da se povuče sa neke okupirane teritorije. Međutim, to ga nije spriječilo da razmišlja šta bi se moglo dogoditi ako jednog dana dođe do povlačenja te se pita „šta ćemo učiniti kada se povučemo iz Gaze i saznamo, što će se neizbježno desiti, da su Arafat ili njegov nasljednik ušli i da teroristi ponovo napadaju odavde (Gaza) Izrael, ubijajući i uništavajući? Šta ćemo učiniti kada rakete Katyusha počnu gađati Sderot... i Ashkelon... i Kiryat Gat? Da li će se na televiziji prikazivati slike bombardovanja Gaze koje će biti prihvatljivije nego one kada su nas prikazivali pred Bejrutom, ili će biti manje uznemirujuće nego li su one trupe koje se bore sa pobunjenicima na Zapadnoj obali“[45]

Nakon što su propali pregovori u Camp Davidu Ehud Barak je raspisao izbore na kojima je izgubio mjesto premijera. Na toj poziciji naslijedio ga je Ariel Sharon, komadant IDF-a i političar. Bio je zagovornik izgradnje naselja na Zapadnoj obali ali i u Gazi koje bi promijenile činjenice na terenu. Od 1990. do 1992. bio je ministar za infrastrukturna pitanja kada je i najviše inicirao izgradnju naselja na okupiranim teritorijama. Kada ga je novinar pitao o evakuaciji naselja kao dijelu mirovnog sporazuma rekao je sljedeće: „Apsolutno ne. Nije slučajno da su naselja izgrađena upravo na tim područjima. Ona čuvaju kolijevku jevrejskog naroda i također omogućavaju stratešku dubinu koja je veoma bitna za naše postojanje.“[46] Međutim, povlačenje iz Gaze jevrejskih doseljenika ali i pripadnika IDF-a se dogodilo 2005.

Skoro dvije godine nakon objave o namjeri povlačenja iz Gaze, 12. septembra 2005. posljednji izraelski vojnik je napustio Gazu okončavajući 38 godina okupacije nad ovom teritorijom od njenog osvajanja u Šestodnevnom ratu. Za ovaj historijski događaj, implementacija plana je uključivala evakuaciju oko osam hiljada doseljenika iz dvadeset jednog naselja te četiri naselja sa Zapadne obale. Ovo je prvi put da je Vlada Izraela evakuisala neko od naselja u Gazi ili Zapadnoj obali. A sve ovo se dogodilo pod vodstvom Likudove vlade koju je predvodio Ariel Sharon.

Iz današnje perspektive izraelsko povlačenje je bilo neuspješno. Ono je pogoršalo sigurnosnu situaciju u Izraelu i nije donijelo željene rezultate. Povlačenje nije samo povlačenje iz Gaze nego i insistiranje Bushove administracije da se isto učini i sa četiri naselja na Zapadnoj obali. SAD je

[45] Joel Peters, „The Gaza Disengagement: Five Years Later,“ *Israel Journal of Foreign Affairs* 4, no. 3 (2010): 33.
[46] Tessler, *A History of the Isreali-Palestinian Conflict*, 820.

tražila neku vrstu garancije povlačenja i sa Zapadne obale u zamjenu za granice koje neće biti na principima iz 1949.

Prijedlozi povlačenja sa okupiranh teritorija

Sharon nije bio prvi koji je predložio razdvajanje odnosno povlačenje sa neke okupirane teritorije. Međutim, on je prvi koji se povukao sa jedne okupirane teritorije. Dvije decenije prije povlačenja pojavila se jedna takva ideja u Direktoratu za planiranje pri IDF. Plan je uključivao povlačenje iz naselja Gush Katif kojeg su izraelske vlasti izgradile između Khan Junisa i Rafaha sa jedne i Mediteranskog mora sa druge strane. Tokom izborne kampanje za 13. saziv Knesseta ministar Roni Milo je predlagao premijeru Yitzhak Shamiru da objavi da će se Izrael povući iz Gaze ako bude izabran. Premijer je ovakav prijedlog odbio. Međutim, dvije godine kasnije, kao dio prvog sporazuma Gaza-Jericho, druga vlada Yitzhaka Rabina se povukla sa 80% teritorije Gaze. Ovo povlačenje nije uključivalo naselja u Gush Katifu ali ni „Rutu Philadelphi," pojas između Gaze i Egipta koji je prema Sporazumu iz Osla smatran važnim dijelom sigurnosti Izraela.[47]

Drugi plan geografskog razdvajanja Palestinaca i Izraelaca je došao za vrijeme premijera Ehuda Baraka. Vjerovalo se da će razgovori sa Palestincima završiti dogovorom koji će uključivati jedan sveobuhvatan sporazum prema kome će doći do razdvajanja uspostavljajući granicu između Izraela i Palestine. Obraćajući se 1999. u New Yorku govorio je o ekonomskoj vezi izraelske i palestinske ekonomije u kontekstu razdvajanja: „Imaćemo sporazum o slobodnoj trgovini sa Palestincima i ekonomsku saradnju u širem smislu... i neki Palestinci će raditi u Izraelu. Palestinci, vjerujem, ne žele biti potpuno integrisani u našu ekonomiju, ne žele koristiti našu valutu i prihvatiti ograničen pristup svjetskom tržištu. Oni će željeti imati i kontrolisati svoju ekonomiju, svoju valutu te određivati politiku za vlastito tržište."[48] Barak je prema tome započeo niz studija između raznih odjela u Vladi. Studije su se vodile pod vodstvom Shaul Arielija, člana Ureda za mir pri Vladi. Arieli je zajedno sa ministrom transporta Ephraim Snehom sugerirao premijeru da inicira svoje zamisli razdvajanja sa ili bez dogovora sa Palestincima što je on odbio. Nakon neuspjeha u

[47] Nadav Shragai, „The Disengagement: The Unanswered Question," *Jewish Political Studies Review* 27, no. 1/2 (spring 2015): 35.
[48] Neil Lochery, „The Politics and Economics of Israeli Disengagement, 1994-2006," *Middle Eastern Studies* 43, no. 1 (January 2007): 5.

Camp Davidu, Barakova vlada je pala a Sharonova koalicija predvođena Likudom je došla na vlast.[49]

Dvije godine nakon prijedloga u vrijeme Baraka, general Eyval Giladi, šef za strateško planiranje pri IDF i pukovnik Danny Tirza tajno su pripremili mapu koja je oslikavala potpuno povlačenje iz Gaze i kompletnu evakuaciju naselja. Ovaj plan, nazvan „Mapa Eydan," je predstavljen ministru odbrane Benjaminu Ben-Elizeru i premijeru Sharonu koji ga nisu ni podržali ali ni odbili. Više je negodovanja bilo unutar IDF povodom saznanja o planu povlačenja.

Nakon ovoga, sljedeći prijedlog za razdvajanje je došao od laburističkog kandidata Amrama Mitzne u predizbornoj kampanji 2003. Međutim, Sharon je taj koji je poslije dobijenih izbora uspio da dobije podršku za povlačenje čak i u suprotnom političkom bloku. Sharonova karizma, liderstvo, prošlost koja se veže za uspjehe na bojnim poljima, vođenje izgradnje naselja na okupiranim teritorijama omogućila mu je da zadobije povjerenje Izraelaca. Povjerenje u njega mu je olakšalo posao objašnjavajući kako jedan ovakav potez neće ugroziti Izrael. I prije nego je javno obznanio plan povlačenja iz razgovora sa članom Kneseta iz reda Likuda 2002. se moglo naslutiti nešto takvo. Tada je rekao kako je loše za Izrael da drži pod okupacijom Palestince te da „kontrola 3.5 miliona Palestinaca ne može trajati zauvijek."[50]

Pripreme za povlačenja

Povlačenje iz Gaze dovelo je, očekivano, do mnogih reakcija. Neki rabini su govorili kako vojnici koji su poslani da sprovedu evakuaciju ne trebaju da se povinuju naredbama o razmještanju doseljenika. Jevrejski doseljenici u ova područja su organizovali proteste poručujući Vladi, koja ih je naselila na to područje, da neće svojom voljom napustiti Gazu. Doseljenici okupiranih teritorija su se organizirali i pokušavali samovoljno da se nasele u Gazu. Međutim, IDF ih je spiječio u tome i vratio ih je odakle su došli. Ova dešavanja su izazivala i reakcije kod Izraelaca. Na sjeveru Izraela, u gradu Shefa Amr, jedan vojni dezerter je ubio četiri nejevrejska Izraelca. Sam Sharon je osudio ovaj zločin nazivajući ga terorističkim aktom.

Sharon je prvi put izjavio 18. decembra 2003. da njegova vlada ima namjeru „da se povuče sa nekih teritorija kako bi se osigurali oni dijelovi zemlje Izrael koji će biti neodvojivi dio države

[49] Robert Zelnick, *Israel's Unilateralism* (California: Hoover Institution Press, 2006), 18.
[50] Dov Waxman, „From Controversy to Consensus: Cultural Conflict and the Israeli Debate Over Territorial Withdrawal," *Israel Studies* 13, no. 2 (Summer 2008): 88-89.

Izrael u bilo kojem budućem rješavanju sukoba."[51] Ovo je izazvalo mnoge reakcije ali je ulijevalo nadu u bolju budućnost usred političkog neslaganja i nasilja koje je trajalo od samog okupiranja teritorija 1967. Već 2001. unutar Likuda i u Sharonovim zamislima je uspostavljena ideja o razdvajanju. Međutim, dolaskom Sharona na mjesto premijera nastavio je da pravda izgradnju naselja vitalnim sigurnosnim interesom. Ne samo da je odbijao prijedloge opozicije o razdvajanju nego i od svojih bliskih saradnika, savjetnika za nacionalnu sigurnost Uri Dajana. Sa druge strane, Sharon je ipak prihvatio prijedlog Mape puta, koja je priznala državotvornost Palestine, predloženog od Kvinte (SAD, EU, UN i Rusija).

Prije same objave povlačenja Sharona su ubijedili neki faktori da se mora odlučiti na ovaj potez. Jedan od njih je bio i politički pad Mahmuda Abbasa, tadašnjeg premijera Palestinske samouprave ali i diplomatski zastoj u rješavanju sukoba. Pokušavajući doći do rješenja sukoba, predsjednik Bush je posredovao sastanku Sharon-Abbas koji se održao 4. juna 2003. gdje su još bili prisutni jordanski kralj Abdullah II ibn al-Husein i egipatski predsjednik Hosni Mubarak. Na tom sastanku, Sharon nije ponudio ništa značajno Abbasu što bi moglo zadovoljiti Palestince kako bi došlo do dogovora. Po povratku kući, Abbas je shvatio da Arafat radi na uklanjanju premijerove kontrole odnosno ovlasti po pitanju sigurnosti. Nakon ovoga Abbas je podnio ostavku, a novi premijer Ahmed Qurei nije uživao povjerenje Sharona kao njegov prethodnik. Razlog za takvo uvjerenje Sharon je pronašao u nespremnosti Qureia da se drži Mape puta.

Nakon propalih razgovora i ostavke Abbasa, Sharon se okreće unilateralnom rješenju. Izraelska vlada je tražila i dobila kako unutarnju tako i vanjsku podršku za svoj plan. Unutar same vlade nije bilo jedinstvenog stava oko ovog pitanja. Pod pritiskom *Yesha Council*, organizacije jevrejskih zajednica u Judeji, Samariji i Gazi, Stranka religijskih nacionalista (NPR) i Nacionalna unija su uslovljavali Sharona napuštanjem Vlade ako se plan usvoji. Dok se većina članova Likuda protivila, većina Izraelaca i članova Knesseta su odobravali plan. Sharon je plan predstavio i predsjedniku Bushu čak prije nego je tražio domaću podršku. U aprilu 2004. zvaničnici Izraela i SAD su razmijenili pisma u kojem se govorilo o planu povlačenja. Bush je izrazio želju za rješavanjem sukoba kako bi se riješilo pitanje palestinskih izbjeglica uspostavljajući državu Palestinu i rješavanje pitanja izbjeglica u njoj a ne u Izraelu. Ovim bi se pitanje izbjeglica prebacilo na palestinsku vlast koja bi imala ovlasti da se bavi ovim pitanjem u punom kapacitetu. Bush je

[51] Hanan Sher, „Israel," *The American Jewish Year Book* 105, (2005): 214.

dodao da "u svjetlu novih realnosti na terenu, uključujući postojeće većinske izraelske centre, nerealno je očekivati da rezultat konačnog dogovora bude potpuno vraćeno na stanje primirja iz 1949... bilo kakav dogovor o konačnom rješenju može se postići na osnovu zajednički dogovorenih promjena koje reflektuju ove realnosti."[52]

Pored svega navedenog, povlačenje je bilo podržano od strane Izrealaca. Povlačenje iz Gaze nije predstavljalo prvi separatistički sentiment koji se pojavio u Izraelu tih godina. Taj sentiment je došao do izražaja sa podrškom za izgradnju sigurnosnog zida na granici sa Zapadnom obalom. Oponenti izgradnje zida, a među njima je bila i Sharonova vlada, su se bojali da će ovo promovisati podjelu te da će ono što ostane sa druge strane zida se smatrati odvojenim od Izraela. Ali podrška sigurnosti je bila toliko snažna da se taj zid počeo graditi u ljeto 2002.

U međuvremenu, Sharonova popularnost je po prvi put počela da pada 2003. Plan povlačenja je okrenuo situaciju u njegovu korist kada je plan dobio podršku više od polovine izraelskog javnog mijenja. Ovaj plan je uspio da učvrsti politički konsenzus u Izraelu koji je bio krucijalan u održavanju nacionalnog morala u ovom periodu. Sharonove brige su bile elitne jedinice vojske koje su preispitivale postupke i ciljeve u konfliktu. Zbog toga su pojedinci odbijali služenje na okupiranim teritorijama. Piloti elitne jedinice zračnih snaga Izraela su odbili učestvovati u napadu na civile naglasivši u svom pismu državnim vlastima da „mi (piloti), koji volimo Izrael i koji doprinosimo cionističkom projektu, odbijamo uzeti učešće u zračnim napadima na centre civilnog stanovništva. Mi, čiji su IDF i zračne snage neodvojiv dio nas, odbijamo napadati nedužne civile. Ove radnje su ilegalne i nemoralne i one su direktan rezultat okupacije koji pogađa izraelsko društvo." Četiri bivša šefa Shin Beta, sigurnosne i obavještajne službe zadužene za unutrašnja pitanja, sugerirala su Sharonu da promijeni politiku i da sačuva jevrejski i demokratski karakter države.[53]

Plan povlačenja je, kako Sharon kaže, „ujedinio ljude, razdvajajući ciljeve za koje se vrijedi boriti, koje su istinski u nama kao što su Jerusalem i očuvanje Izraela kao jevrejske države, od ciljeva koji evidentno ne mogu biti realizovani i na koje većina javnosti nije spremna da se žrtvuje."[54]

---

[52] Jeremy Pressman, "Israeli Unilateralism and Israeli-Palestinian Relations, 2001-2006," *International Studies Perspectives* 7, no. 4 (November 2006): 368.
[53] Pressman, "Israeli Unilateralism and Israeli-Palestinian Relations," 366-367.
[54] Jonathan Rynhold i Dov Waxman, „Ideological Change and Israel' Disengagement from Gaza," *Political Science Quarterly* 123, no. 1 (spring 2008): 31.

Pored one većine koja je podržavala povlačenje, manjina Izrealaca tj. religijski cionisti su se protivili povlačenju prvenstveno iz ideoloških razloga. Pojedini religijski lideri u naseljima i njihovi rabini su pozvali na neposluh i korištenje sile da se odupru evakuaciji naselja.

U aprilu 2004. protivnici povlačenja su porazili Sharona na referendumu u Likudu. Trinaest članova Knesseta iz Likuda su glasali protiv odluke Sharonove vlade o povlačenju što je uzrokovalo da izgubi pravo da se tradicionalno obrati na dan kada predstavlja stanje nacije u datom momentu. Većina Centralnog komiteta Likuda, koji odlučuje o svim odlukama između dva kongresa stranke, je bila protiv povlačenja. Oponenti su predlagali da se održi nacionalni referendum na kojem bi se odlučivalo o povlačenju. Ovaj prijedlog je Sharon odbio.

Ono što je bilo sporno u odluci o povlačenju je unilateralni karakter povlačenja. Govorilo se da će se ovakav čin pokazati kao pobjeda terora što će u konačnici pomoći Hamasu. Oponenti su tražili da se nešto dobije zauzvrat a da će se u tom slučaju i Izrael povući. Iako je referendumom u Likudu jasno dato do znanja da je ta stranka protiv povlačenja bitno je napomenuti da je izlasnost bila 51.7%. Protiv povlačenja je bilo 59.5% a za povlačenje 39.7%[55]. Ovo nam pokazuje da značajan broj članova Likuda smatra povlačenje legitimnim i prihvatljivim. Iako je rekao da će raspisati nove izbore u slučaju da izgubi na referendumu to nije učinio. Umjesto toga insistirao je na sprovođenju plana bez obzira na protivljenje u njegovoj stranci.

Među oponentima povlačenja su bile i neke organizacije van Izraela. Najaktivnija među njima je bila Cionistiška organizacija Amerike (ZOA). Oni su lobirali u Kongresu SAD i vodili javnu kampanju protiv povlačenja. Njihov lobi je bio usmjeren i prema tome da spriječe pomoć SAD prema Palestinskoj samoupravi. Kršćanski evangelisti u SAD su organizovali misije solidarnosti u naseljima u Gazi što je zabrinulo Izrael da ovi posjetioci mogu da se pridruže doseljenicima u otporu povlačenja. Uspostavljen je fond za podršku kampanji protiv povlačenja i obezbijeđene su socijalne usluge za doseljenike.[56]

Podrška povlačenju ali i Sharonu je dolazila i od novinara. Takvu vrstu kampanje je pokrenuo novinar Amnon Abramovich koji je tražio od svojih kolega da se Sharon zaštiti od negativnih posljedica koje može izazvati istraga o korupciji pokrenuta protiv njega. Krajem 2004. Shin Bet i

[55] Sher, „Israel," 217.
[56] Lawrence Grossman, „Jewish Communal Affairs," *The American Jewish Year Book* 106, (2006): 92-93.

policija su počele da objavljuju navode o nasilnom otporu doseljenika. Novinari su pokušavali predstaviti jevrejske doseljenike kao neprijatelje govoreći da su „manjina koja traži da se nametne njihova volja silom većini ljudi.“[57] Doseljenici koji su učestvovali na protestima i demonstracijama prije evakuacije bili su izvedeni pred sud gdje im se sudilo. Usvajanjem Zakona o sprovođenju plana povlačenja bila je predviđena trogodišnja kazna za one koji ne budu poštovali plan povlačenja. Na ovaj način doseljenici su se predstavljali više kao pobunjenici nego li oni koji protestuju protiv ovakve odluke.

Sharon je pokušao da kroz Vladu dobije podršku za revidirani plan. Za takav plan je glasalo 11 a protiv je glasalo 12 ministara. Među onima koji nisu podržali ovaj revidirani plan su bila i trojica članova Likuda, ministar finansija Benjamin Netenyahu, ministar vanjskih poslova Silvan Shalom i ministar obrazovanja Limor Livnat. Iako nije dobio podršku svoje Vlade, Sharon nije odustajao. Dva dana prije nego će Vlada ponovo zasjedati, 4. juna 2004., premijer je razriješio dužnosti dva ministra Nacionalne unije, ministra transporta Avigdor Libermana i ministra za turizam Beni Elona. Sa ovim razrješenjima Nacionalna unija je ostala izvan vladajuće koalicije. Sa novim balansom snaga u Vladi, 6. juna, plan povlačenja je odobren sa 14 glasova za i 7 protiv.

Da bi sebi osigurao komotnu većinu, Sharon je pozvao Likud da odobri ulazak Laburista u vladajuću koaliciju. Konvencija Likuda je 19. augusta izglasala, sa 58% glasova, zabranu ulaska Laburista u koaliciju. Sharon se, međutim, nije na ovo obazirao te je u pismu Shimonu Peresu, lideru Laburista, pozvao na proširenje Vlade u kojoj bi se našli i Laburisti. Laburisti se priključuju vladajućoj koaliciji u decembru mjesecu.

Tenzije su se povećale kada je Knesset trebao 26. oktobra glasati o planu povlačenja. Sharon je pobijedio osvojivši komotnu većinu, 67 glasova za, 45 protiv i 7 suzdržanih. Čak je 17 glasova protiv bilo iz Likuda uključujući ministra bez portfolija Uzi Landaua i zamjenika ministra industrije i trgovine Michael Tazona. Obojica su bila razrješena dužnosti nakon glasanja protiv Sharonovog plana.

Da bi povlačenje u potpunosti ispunilo očekivanja Sharona, parlament je trebao da usvoji zakon kojim se odobrava implementacija istog. U februaru 2005. Kneset je izglasao Zakon o sprovođenju

[57] Amnon Lord, „The Etrog: The media, the Courts and Prime Miniser Sharon during the Disengagement,“ *Jewish Political Studies Review* 27, no. 1/2 (spring 2015): 71.

povlačenja. Zakonom se ovlašćuje uklanjanje svih jevrejskih doseljenika iz Gaze kao i četiri naselja na Zapadnoj obali. Sva prava na vlasništvo na ovim teritorijama su bila ukinuta ovim zakonom te su postavljeni kriteriji za kompenzaciju doseljenicima. Pred Vrhovnim sudom Izraela je podnesena apelacija za ispitivanje ovog zakona koja je na kraju odbijena.

Pored unilateralnog karaktera povlačenja, plan je omogućio nastavak kontrole vazdušnog i pomorskog prostora, granice između pojasa Gaze i Egipta te sve tačke ulaska i izlaska (luke, aerodrome i granične prelaze). Nakon što se Izrael povuče, trećoj strani nije bilo dopušteno da preuzme kontrolu nad ovom teritorijom.[58] Izrael će također da obezbjeđuje električnom energijom, gasom, naftom i pitkom vodom Palestince nakon povlačenja. Tako će Gaza ekonomski ostati ovisna o Izraelu a Izrael će nastaviti političku, sigurnosnu i ekonomsku kontrolu pojasa Gaze. Plan je bio, kako navodi izvor iz IDF-a, da se podigne još jedan zid duž granice sa Gazom „da se spriječi nelegalan ulazak Palestinaca iz Gaze... većinom radnika koji su u potrazi za poslom nego li terorista.“ Iako se povlačenje može posmatrati kao „totalna palestinska kapitulacija pred izraelskim zahtjevima,“ palestinsko rukovodstvo je nastavilo da posmatra povlačenje kao prvi korak ka povrtaku pregovorima o konačnom rješenju. Ovim su odbili prihvatiti da je povlačenje iz Gaze posljednji korak ka rješavanju konflikta i da se okupacija neće nikada završiti.[59]

Postojale su i brige na palestinskoj strani kako će se povlačenje odraziti na njih. Mislili su da će ono što su doseljenici doživjeli prisilnim premještanjem iz svojih kuća biti predstavljeni kao primarne žrtve. Medijska pokrivenost povlačenja u međunarodnim medijima je budila simpatiju prema doseljenicima dok je patnja Palestinaca gurnuta u stranu. Međutim, ubrzo se sve preokrenulo tako da su Palestinci opet bili prikazani kao glavne žrtve.

Strah od povlačenja je bio i među palestinskim rukovodstvom. PA i Fatah su se bojali da će nakon povlačenja Hamas povećati svoju vojnu moć i preuzeti čitav pojas Gaze. To bi bilo dovoljno da se sigurnosne snage PA odvrate od frontalne borbe pogotovo u dijelovima gdje je Hamas utvrdio svoje pozicije. Dan poslije povlačenja Hamas je počeo da uništava ono što je ostalo iza doseljenika te je uvezao veliku količinu naoružanja iz Egipta dok su snage PA sve to pasivno posmatrale. Drugi strah je bio da bi se povlačenjem moglo uvidjeti kako PA nije sposobna ali ni pripremljena

[58] “Impact of the Disengagement Plan on the One-State Threat,“ Re'ut Institute, pristupio: 15.3.2022., http://www.jstor.org/stable/resrep10523.
[59] Sara Roy, „Praying with Their Eyes Closed: Reflections on the Disengagement from Gaza,“ *Journal of Palestinian Studies* 34, no. 4 (summer 2005): 68.

da nezavisno vlada Gazom. Ovo bi samo poduprijelo izraelske argumente da palestinska država predstavlja prijetnu za Izrael i druge pragmatične strane u regionu poput Fataha, Jordana i Egipta. Bez obzira što je Izrael isticao ove prijetnje SAD, EU i neke stranke lijeve orijentacije u Izraelu su bile za uspostavu nezavisne države kako u Gazi tako i na Zapadnoj obali.[60]

Bez obzira na protivljenje dijela izraelskog političkog establišmenta i njenog stanovništva, Izrael se nakon 38 godina povukao iz Gaze. Broj policajaca i vojnika koji su sproveli odluku o povlačenju je bio 40 puta veći nego li broj doseljenika koji su trebali napustiti Gazu. U rezervi je još bilo 13000 vojnika koji su čekali da priteknu u pomoć ako zatreba. Ukupan trošak povlačenja, od plaćanja kompenzacije za evakuaciju do obezbjeđivanja prevoza za iseljene doseljenike, je bio dvije milijarde dolara.[61]

Povlačenje i angažman međunarodnih aktera

Bez obzira na trošak povlačenja, Izrael je povukao jevrejske doseljenike ali isto tako i svoje vojnike iz Gaze. Ovaj korak je trebao da unaprijedi stanje u Gazi ali i da se napadi na Izrael u najmanju ruku smanje. Osim što je premješteno oko 8000 doseljenika, uništeno je 2500 kuća, stotine visokoproduktivnih farmi, desetine religijskih institucija, obdaništa, osnovnih i srednjih škola te razvojni industrijski centar. IDF je također premjestio groblje u Gush Katif.[62]

Međutim, povlačenje nije prošlo bez prisilnog premještanja. U ponoć 16. augusta je bio krajnji datum za dobrovoljno napuštanje naselja. Najmanje polovina doseljenika je napustila svoja naselja dobrovoljno do ovoga roka dok su ostali premješteni uz pomoć IDF-a. Šesnaest vojnika i jedan komandir oficir, svi nenaoružani, su bili zaduženi za premještanje doseljenika. Implementacija povlačenja se trebala odvijati u tri faze: premještanje doseljenika iz Gaze, zatim sa Zapadne obale a na kraju napuštanje teritorije od strane IDF-a. U ovom prisilnom premještanju ukupno je povrijeđeno nekoliko desetina vojnika, policajaca i protestanata a značajan broj doseljenika je i uhapšen. U ovom periodu Palestinci su bili poprilično mirni te su održavali parade i proslavljali povlačenje Izraela kao svoju pobjedu.

---

[60] Yossi Kuperwasser, „The Arab Attitude toward Israel's Disengagement: A First-Hand Account from an Israeli Insider," *Jewish Political Studies Review* 27, no. 1/2 (spring 2015): 10-11.

[61] Hillel Halkin, „Israel After Disengagement," *Commentary*, October, 2005. pristupio: 10.3.2022. https://www.commentary.org/articles/hillel-halkin/israel-after-disengagement/

[62] Eyal Lewin, „The Disengagement from Gaza: Understanding Ideological Background," *Jewish Political Studies Review* 27, no. 1/2 (spring 2015): 16.

Prije nego su zvaničnici dobili dozvolu za ulazak u jevresjka naselja, u Gazi je potpisan protokol između Izraela i Egipta. Protokol je potpisan 1. septembra u Kairu prema kome se dozvoljava raspoređivanje egipatske granince policije duž prelaza Rafah od 10. septembra. Iako je Izrael premjestio svoje doseljenike, IDF nije dopuštao zvaničnicima PA da zajedno sa svojim izraelskim kolegama uđu u jevrejska naselja u Gazi sve do 5. septembra. Dva dana kasnije objavljeno je da će se vojno povlačenje završiti 12. septembra ali da će se granični prelaz Rafah držati zatvorenim najmanje u narednih šest mjeseci. Prema ovoj odluci Rafah bi mogao biti privremeno otvoren pod monitoringom Izraela počevši od 25. septembra. Ako bi PA i Egipat bilateralno otvorili granični prelaz, Izrael će raskinuti carinsku uniju između Gaze i Izraela.

Gaza je trebala nakon ovog povlačenja da doživi procvat pogotovo što je Svjetska banka zajedno sa zvaničnicima Izraela i predstavnicima PA pripremila set tehničkih pitanja. Prema ovom dogovoru granica Gaze sa Izraelom je trebala biti modernizovana da se trgovina odvija u većim razmjerama, da se uspostave industrijske zone i razvije pod olakšavajućim trgovinskim režimom te da palestinska ekonomija postane konkurentna na tržištu. Da bi se ovo ostvarilo 14. aprila 2005. Državni sekretar SAD Condoleeza Rice je objavila da se na mjesto Specijalnog predstavnika za povlačenje iz Gaze u ime Kvinte Bliskog Istoka imenuje bivši direktor Svjetske banke James Wolfensohn. Njegov zadatak je bio da nadgleda obnovu palestinske ekonomije na tragu izraelskog povlačenja. Samo mjesec dana nakon što je stupio na dužnost 1. juna, lideri država samita G-8 su se obavezali na podršku u finansijskoj pomoći u vrijednosti od tri milijarde dolara godišnje. Ova sredstava su trebala pomoći Specijalnom predstavniku da se sprovede ekonomski dio plana povlačenja. Paket pomoći „Brzi ekonomski program“ je uključivao projekte u vrijednosti od 750 miliona dolara koje su trebale biti raspoređene od jula do decembra 2005.[63] Sa druge strane države Zaljeva su mogle značajno pomoći PA. Njihove vlade su uspjele prikupiti desetine milijardi dodatnog profita od nafte ali su mogle i održati obećanje da će mjesečno slati pomoć u vrijednosti od 55 miliona dolara. Prema podacima Svjetske banke samo je 9 miliona dolara došlo na adresu PA.[64]

Izraelski i palestinski ekspertski timovi, uz pomoć Svjetske banke i Wolfensohnovog tima, sastajali su se mjesecima prije povlačenja kako bi dogovorili prenos imovine na Palestince i

[63] Mohammed Samhouri, „Gaza Economic Predicament one Year After Disengagement: What went Wrong?“ *Crown Center for Middle Eastern Studies*: 2.
[64] David Makovsky, „Gaza: Moving Forward by Pulling Back,“ *Foreign Affairs* 84, no. 3 (May-June 2005): 61.

tragajući za zajedničkim rješenjem koje bi olakšale izraelske restrikcije na kretanje palestinskog naroda i trgovinu bez prijetnje izraelskoj sigurnosti. Dogovor je postignut potpisivanjem Sporazuma o kretanju i pristupanju 15. novembra 2005. Ovaj sporazum je trebao riješiti pitanje prohodnijeg kretanja Palestinaca kao i sigurnosti kako ne bi došlo do zloupotrebe i napada na Izrael.

Različite strane su ovaj plan drugačije tumačile. Laburisti, koji su se pridružili vladajućoj koaliciji u decembru 2004., su vidjeli povlačenje kao oživljavanje procesa pomirenja. Izraelsko stanovništvo je ovo vidjelo kao mjeru u pravcu rješavanja konflikta. Administracija SAD je na povlačenje gledala kao na inicijativu koja bi mogla otvoriti put realizaciji Mape puta. Za premijera Sharona ovo je bilo vraćanje loptice na stranu palestinske spremnosti i sposobnosti da se izbori sa terorizmom.[65] Kvinta Bliskog Istoka je pozdravila Sharonov plan iako nije bila ubijeđena da će se povlačenjem uspostaviti palestinska država. EU je učinila korak dalje obećavajaući da će podržati ovu akciju ako ona ne podrazumijeva naseljavanje na Zapadnoj obali.[66]

Zašto povlačenje?

Rani period okupacije je bio profitabilan za Izrael. Međutim, sve se počinje mijenjati 1980-ih. Širenje i izgradnja novih naselja je izvlačila dosta novca iz budžeta Izraela ali i otpor Palestinaca okupaciji je dobio novu formu kroz ustanke koji su počeli 1987. Da bi zaštitio doseljenike koje je nastanio na tom području ali i vojne instalacije i kontrolne punktove Izrael je morao da pošalje više vojnika i opreme na okupiranu teritoriju. Ovo je vodilo do smanjenja izvoza ali i značajnog pada turističkih posjeta Izraelu. Troškovi očuvanja teritorija su premašivali prihode koje je država mogla napraviti te je Izrael za vrijeme druge intifade (2001-2005) upao u recesiju. Adaptacija Izraela na „rat protiv terora“ vodila je privatizaciji vojne industrije. Tako su firme, koje su jednim dijelom privatizovane ili pokrenute od strane penzionisanih izraelskih oficira, prodavale svoje proizvode vojsci Izraela. Tako su na ovaj način privatne firme mogle opravdati svoje proizvode drugim kupcima oslanjajući se na prodaju istih Izraelu.[67]

Pored sigurnosnog aspekta, Izrael je pomagao i doseljenike okupiranih teritorija. Nakon Sporazuma iz Osla, Izrael je izdvajao cca. 20 miliona dolara na godišnjem nivou. Polovina

---

[65] Faiza Rais, „The Disengagement Plan: An Assesment,“ *Strategic Studies* 26, no. 1 (spring 2006): 65.
[66] Joel Peters, “Gaza,” *The Rotladge Handbook of the Israeli-Palestinian Conflict*, ed. Joel Peters i David Newman (New York: Routladge, 2013): 199.
[67] Hever, *The Political Economy of Israel's Occupation*, 78-79.

sredstava je naznačena kao „Oslo grantovi“ a druga polovina kao „Intifada grantovi.“ „Oslo grantovi“ upućuju na to da su sredstva usmjerena kao kompenzacija doseljenicima za vrijeme pregovora u Oslu kada je bilo diskusije o mogućoj evakuaciji naselja. Sa druge strane, „Intifada grantovi“ su bili namijenjeni za doseljenike u palestinskim područjima gdje se palestinska populacija pobunila protiv izraelske okupacije. Pored ovih troškova, Izrael je izdvajao i novce za usluge edukacije doseljenika. Tako su dodatni troškovi edukacije u 2003. iznosili oko 36 miliona dolara.[68] Izrael je također plaćao kompenzaciju za ranjene ili ubijene civile u palestinskim napadima. Za ove namjene u periodu od 1980. do 2003. izdvojeno je nešto više od 845 miliona dolara. U sigurnosnom smislu, Izrael je izdvajao novce za nabavku oklopnih vozila, naoružavanje i trening paravojnih jedinica u naseljima, podizanje zidova između teritorija, nabavku municije za suzbijanje demonstracija i rušenje stambenih objekata.[69] Najvidljiviji pokazatelj koliko je Izrael trošio na doseljenike je podatak da je na jednog dosljenika izdvojeno više novca iz budžeta nego na građanina Izraela.

Iako su dobili mnogo novca za vrijeme okupacije, povlačenjem iz Gaze doseljenici su dobili kompenzaciju za sve što je ostalo iza njih. Tako je svaki doseljenik dobio približno 200 hiljada dolara za evakuaciju iz Gaze. Na ovaj način mogli su započeti novu eru života na nekom drugom mjestu gdje im je to Vlada omogućila.

Mnogi sektori ekonomije su bili pogođeni usljed slabe sigurnosne situacije koja je uzrokovana napadima Palestinaca. Ulaganja stranih investitora u izraelsku industriju je pala sa 11.5 milijardi dolara 2000. na 3.5 biliona dolara 2002. I uvoz je bio pogođen u periodu 2001-2002. iako se za dvije godine oporavio. Zabrinjavajući je bio deficit Izraela koji je porastao sa 0.7% u 2000. na 5.6% u 2003. Iako se može uzeti u obzir globalna ekonomska situacija koja je bila u silaznoj putanji, ipak glavni razlog ekonomske krize u Izraelu je bila sigurnosna situacija.[70]

Poed ekonomskih razloga za povlačenje postoje i sigurnosni razlozi koji su vodili ka povlačenju Izraela iz Gaze. U periodu 2001.-2002. Palestinci su povećali broj napada na Izrael. Na stotine ljudi je ubijeno a hiljade osakaćeno napadajući javna mjesta gdje se Izraelci okuplaju. Stvari su krenule nagore kada su Palestinci pokušali jedan veliki napad. Auto-bomba je trebala da se aktivira

[68] Hever, *The Political Economy of Israel's Occupation*, 83-84.
[69] Hever, *The Political Economy of Israel's Occupation*, 92-93.
[70] Lochery, „The Politics and Economics of Israeli Disengagement, 1994-2006,“ 12-13.

na parkingu kako bi srušila najveće nebodere u Tel Avivu, tornjeve Arieli. Taj napad je osujećen te nije došlo do eksplozije. U drugom pokušaju napada, vozač kamiona sa napunjenim eksplozivom pokušao je da zapali naftni terminal u južnom Herzliju. Izbio je mali požar koji je ubrzo i ugašen. Ovi napadi su povećali nivo neizvjesnosti i produbili nasilje koje je već bilo.[71]

Hamas i Islamski džihad su se priključili brigadi Al Aksa, koja je nastala iz Fataha, i Arafatovom sekularnom palestinskom pokretu. Komiteti narodnog otpora, kojeg su sačinjavale palestinske stranke i organizacije, napadali su izraelske mete u Gazi. Pojedine grupe su na osnovu ovoga ojačale politički a bombaši samoubice i drugi koji su poginuli pod okupacijom su proglašavani herojima. Palestinska politika je bila sve više podijeljena a militantna krila organizacija su postajala sve veći teret i izazov palestinskom rukovodstvu.

Najvažnije sredstvo kojim se Izrael koristio da odgovori na ove napade su bili vojni napadi na teritorije pod kontrolom PA. Izraelske snage su napadale dijelove Gaze i mnoge gradove Zapadne obale. Međutim, po prvi put Izrael je 18. maja 2001. koristio borbene avione u bombardovanju palestinskih meta.

Već narednih godina broj napada je opadao što je značilo i smanjenje broja žrtava. Iako je broj napada opadao niko nije mogao garantovati da će se terorizam smanjiti. Štaviše, zamjenik premijera, Ehud Olmert, je naglašavao kako povlačenje ne može bit odgovor na napade na Izrael te da će se terorizam nastaviti bez obzira na povlačenje. Također, izraelske obavještajne službe su smatrale da će se samo operacije premjestiti iz Gaze na Zapadnu obalu. Međutim, sa ekonomskog aspekta povlačenjem bi se uštedila značajna sredstva. Vojni establišment je obavijestio Sharona da bi u 2003. eventualni trošak vojne okupacije palestinskih gradova mogao opustošiti budžet IDF-a. Iako nije bilo naznaka ekonomske krize, zabrinutost na dugoročnom planu je postojala. Zato bi se povlačenjem iz Gaze značajno smanjili troškovi ali i zabrinutost vojnog i političkog establišmenta u smislu troškova očuvanja ove teritorije.[72]

Postoje dva mišljenja koja naglašavaju da razdvajanje nije dugoročno rješeje za sigurnost Izraela: 1. Palestinci mogu usvojiti i primijeniti tehnologiju kojom će nadvladati barijere koje su postavljene pred njih kao što su rakete Qassim; 2. u okupiranim teritorijama Palestinci se mogu

[71] Zelnick, *Israel's Unilateralism*, 25.
[72] Rynhold i Waxman, „Ideological Change," 30.

organizovati da regrutuju Palestince iz Izraela koji su sa druge strane zida čime ne moraju prelaziti sa jedne na drugu teritoriju.[73]

Ideja sigurnog Izraela je zahtijevala kontrolu kretanja Arapa i njihove distanciranosti od Jevreja. Ovakav vid sigurnosti podrazumijeva stavljanje Arapa sa druge strane zida. Najidealnije bi bilo osigurati zaštićenu zonu čija praznina dozvoljava monitoring velikog područja i brzog odgovora na bilo kakvu povredu te zone. Samo sedmicu dana nakon vojne evakuacije, 18.septembra 2005., vojska Izraela se vratila i uspostavila novu zaštićenu zonu 200 metara duboku duž sjeverne granice Gaze. Kasnije je u decembru ova zona proširena na sjever Gaze gdje su bila nekadašnja jevrejska naselja.[74]

Iako se najčešće raspravlja o sigurnosnom aspektu povlačenja ne treba zanemariti ni ideološki aspekt. Pored demografskih promjena koje su bile u najavi ideologija je imala uticaj na odluku o povlačenju. Sharon je bio pod uticajem ideologije Likuda iako je odrastao u kući i mošavu koji su pripadali Laburističkoj stranci. Prilikom osnivanja Likuda rekao je kako „nema želju da se stavi u poziciju prihvatanja partijske discipline.“[75]

Jedino je Abbas počeo zadobijati povjerenje Sharona. Tome svjedoče i sastanci između njih dvojice koji su su održani nekoliko puta tokom 2004. ali i Sharonovo upozorenje Abbasu da se sprema zavjera protiv njega. Čak su i 8. februara 2005. uspjeli dogovoriti prekid vatre. Sharon je pristao na neke ustupke kao što je privremeno zaustavljanje izgradnje naselja, uklanjanje nelegalnih izgrađenih naselja, povlačenje sa palestinskih teritorija do granica koje su bile prije intifade ostavljajući 100% populacije pod kontrolom Palestinaca. Međutim, jutro kada je kabinet trebao da prihvati ove uslove dogodio se bombaški napad Hamasa na Jeruslem. Nakon ovoga Abbas se povukao i optužio Arafata. Svaka nada za reformom pod Arafatom je ubijena kada Abbas nije dobio slobodu da poduzme akcije protiv terora.

Ideološki razlozi?

Iako je bio jedan od osnivača Likuda, neka Sharonova razmišljanja i radnje su bile slične ideologiji Laburista. Ideologija Laburista je isticala kao svoj osnovni cilj sigurnost. Tako su nakon

[73] Pressman, “Israeli Unilateralism and Israeli-Palestinian Relations, 2001-2006,, 363.
[74] Darryl Li, „The Gaza Strip as Laboratory: Notes in the Wake of Disengagement,“ *Journal of Palestine Studies* 35, no. 2 (winter 2006): 45-46.
[75] Yael S. Aronoff, „From Warfare to Withdrawal: The Legacy of Ariel Sharon,“ *Israel Studies* 15, no. 2 (summer 2010): 153.

Šestodnevnog rata vlade predvođene Laburistima izražavale spremnost da trguju novim teritorijama u zamjenu za mir. U ovom kontekstu Sharonova razmišljanja sliče onim laburističkim. Povlačenje iz Gaze se može onda smatrati ideološko-sigurnosnim pitanjem jer je i Reuven Rivlin, član Knesseta iz Likuda, govorio kako je „Sharonova jedino briga da li naselja služe za sigurnost Izraela i da on ne smatra Judeju, Samariju i Gazu kao sveta mjesta. On ne vidi ustupke kao nešto što ne respektuje svetost tih mjesta, za razliku od nas.“[76]

Centralna vodilja Likuda, stranke iz koje je Sharon postao premijer Izraela, je da je svijet neprijatelsjki nastrojen i da želi uništiti Izrael i jevrejski narod. Prema ovome Likud određuje svoje partnere sa kojima sarađuje i dogovora buduće korake po nekom pitanju. Ukratko rečeno, ili si sa nama ili protiv nas. Sharonova percepcija, koja ga je vodila između ostalog da povuče Izrael iz Gaze, je da nije imao partnera na strani Palestinaca.

Također, Likud je predstavljao revizionistički cionizam. Ovu vrsta cionizma je razvio Vladimir Zev Jabotinski čiji je princip bio uspostava jevrejske države u jevrejskoj historijskoj zemlji. Razlika ovog cionizma u odnosu na druge vrste je u tome što ova teži maksimalističkim teritorijalnim zahtjevima insistirajući na suverenitetu čitave teritorije *Eretz Yisrael*[77]. Ovo obuhvata čitavu Palestinu pod mandatom Britanije i Transjordan.[78]

Važna pitanja koja su bila stavljena pred Izrael su: kakav je identitet Izraela, šta je to jevrejska država te kako ona može opstati, koliko je identitet Izraela povezan sa judaizmom. Dok su Palestinci neumorno napadali i nesumnjivo smanjivali izraelsku podršku za viziju „Većeg Izraela“, pojavio se jedan drugi problem, demografska slika koja je išla u prilog Palestincima. Tada je u Gazi bilo oko 1370000 Palestinaca nasuprot 8000 jevrejskih doseljenika. Ovo je bio jedan od razloga koji je Jevreje ubijedio da okupirane teritorije ne mogu ostati pod njihovom kontrolom. Prema demografskoj procjeni, Palestinci su trebali u 2010. biti većina u Izraelu uključujući Gazu ali i Zapadnu obalu. Ovakav razvoj događaja je doveo u pitanje identitet Izraela kao jevrejske i demokratske države. To bi značilo da Izrael može biti ili jevrejska ili demokratska država, nikako oboje. Želja da Izrael ostane jevrejska i demokratska država je bila veća od vizije „Većeg Izraela“ koji se morao žrtvovati usljed demografskih promjena.[79] Tzippi Livni, ministrica pravde u

[76] Aronoff, „From Warfare to Withdrawal, 154.
[77] Područje današnjeg Izraela, Zapadne obale, pojasa Gaze, dijelova Jordana, Sirije i Libanona.
[78] Rynhold i Waxman, „Ideological Change and Israel's Disengagement from Gaza,“ 14.
[79] Waxman, „From Controversy to Consensus,“ 85-86.

Sharonovoj vladi, povodom povlačenja kaže: „Vjerujem, kao moji roditelji, da jevrejski narod ima pravo na čitavu zemlju Izrael. Ali isto tako naglašavam druge vrijednosti, potrebu da se Izrael sačuva kao dom jevrejskog naroda, i naše demokratske vrijednosti. Nije više važno da u isto vrijeme Izrael bude demokratski i da mora biti većinsko jevrejsko stanovništvo. Birajući između mojih snova i potrebe da živim u demokratskoj državi radije ću odustati od nekog dijela zemlje i živjeti u suverenoj, jevreskoj, demokratskoj državi.“ Također, Sharon je obrazlažući razlog za unilateralno povlačenje rekao da „povlačenje priznaje demografsku realnost na terenu.“[80]

Izrael je bio svjestan svojih demografskih problema ali se oslanjao na dolazak Jevreja iz drugih krajeva svijeta pogotovo bivšeg Sovjetskog Saveza. Međutim, Ministarstvo za imigracije je 2000. objavilo da je samo 872000 Jevreja doselilo iz bivšeg Sovjetskog Saveza. Mnogi su ostali da žive u državama nasljednicama Sovjetskog Saveza iz kulturnih, političkih i ekonomskih razloga.

Pored ideologija Likuda i Laburista, povlačenje Izraela se može posmatrati iz perspektive ideologije teritorijalizma. Pokret koji je djelovao na ovoj ideologiji se pojavio 1930. pod imenom Pokret za slobodnu zemlju. Osnivač ovog pokret je bio Isaac Steinberg, jevrejski komunista. Zbog svog revolucionarnog djelovanja bio je u egzilu u Njemačkoj ali je kasnije pobjegao u London gdje je i osnovao pokret. U svojoj osnovi pokret ne odbija cionizam ali je Pokret za slobodnu zemlju u oktobru 1948. usvojio rezoluciju kojom Izrael ne treba biti jedino rješenje za jevrejski narod. Iako je sa smrću Steinberga pokret prestao da postoji, principi teritorijalizma nisu zamrli. Četiri ključne tačke ove ideologije su: poricanje davanja važnosti nekoj teritoriji, poricanje bilo kojeg uspjeha u zemlji Izrael, nezaobilazan trijumf arapske većine i problemi moralnosti.[81]

Povlačenjem Izraela, Gaza prestaje biti važan dio države. Evakuacija postaje premještanje kako je to Sharon rekao za jedne novine objašnjavajući plan povlačenja. Implementacija plana je zahtijevala evakuaciju hiljada Izraelaca i uništavanje njihovih kuća te uništavanje drugih dobara koja su privredili za vrijeme boravka u Gazi. Ulaganja i uspjesi u pojasu Gaze nisu mogli nikako promijeniti odluku kao što je premijer rekao: „Mi se bavimo evakuacijom hiljada ljudi. Nije jednostavno. Govorimo o hiljadama kilometara plastenika, fabrika, skladišta.“ Pored davanja važnosti teritoriji i bilo kojeg uspjeha u zemlji Izrael, Jevreji su se suočili sa demografskim

[80] Rynhold i Waxman, „Ideological Change,“ 24-25.
[81] Eyal Lewin, „The Disengagement from Gaza: Understanding the Ideological Background,“ *Jewish Political Studies Review* 27, no. 1/2 (spring 2015): 22-24.

problemima bi sačuvali svoju državu. S obzirom da bi Arapi postali većina u Izraelu do 2010. za Jevreje je ovo bio poraz u vlastitoj zemlji. Problemi morala su posljednje na šta se referiše ideologija teritorijalizma. Neke jedinice su dovodile u pitanje ponašanje i akcije IDF jer su se ubijali civili. Zbog toga su odbili službu u Gazi i Zapadnoj obali. Tako su rezervisti elitne jedinice Sayeret Matkal poslali pismo Sharonu u kojem kažu da ne žele učestvovati u operacijama u okupiranim teritorijama jer se oduzimaju osnovna ljudska prava Palestincima i da ne žele biti štit doseljenicima u njihovim sukobima sa Palestincima.[82]

Ideologije Laburista, Likuda i teritorijalizma su nam pokazale zašto se Sharon odlučio na povlačenje. Pored ovih uzroka za povlačenje, ministar odbrane, u periodu 2013.-2016., Moshe Ya'alon je mišljenja da „kada se on našao u nevolji zbog policijske istrage protiv njega, i u političkom problemu zbog pada popularnosti, Sharon je odlučio da preokrene stvari i poduzme korake koji nisu u njegovom svjetonazoru i koji nisu sa njegovim shvatanjem realnosti.“ Dalje nastavlja pa kaže „moj je pogled bio da sa strategijske tačke gledanja Sharon nije vjerovao u povlačenje... Sa njegove tačke gledišta, borba oko povlačenja je postala lična borba života i smrti.“[83] U ovom kontekstu možemo govoriti o ličnim razlozima koji su motivirali Sharona da pokene inicijativu o povlačenju kako bi u drugi plan pala istraga koja se vodila protiv njega i njegovog sina. Ali većina autora koji se bave pitanjem povlačenja se bave ideološkim odnosno demografskim, ekonomskim i sigurnosnim razlozima koje su vodile da se Izrael povuče iz pojasa Gaze.

[82] Lewin, „The Disengagement from Gaza,“ 24-26.
[83] Shragai, „The Disengagement,“ 37.

4 POJAS GAZE NAKON POVLAČENJA IZRAELA

Nekoliko mjeseci nakon povlačenja, pobjeda Hamasa na parlamentarnim izborima 2006. je označila kraj Fatahove vladavine u PA. Iako se Izrael oštro protivio učešću Hamasa na izborima za Palestinsko zakonodavno vijeće (PLC) Mahmud Abbas je dopustio Hamasu učešće kako bi se postigao mir sa njima. Zbog toga je Abbas dozvolio povoljnija izborna pravila za PLC. Dozvolio je Hamasu da kandidira svoje predstavnike na izborima bez da se rasformira njihova paravojna jedinica, te da bez osude terorizma i bez prihvatanja Sporazum iz Osla uzmu učešće na izborima. Razlog za ovakav mekši pristup se može pronaći u činjenici da se nije očekivalo da će Hamas poraziti Fatah na izborima za PLC. Hamas je od 132 mjesta u PLC osvojio 74 a Fatah 45 mjesta.

Prilikom preuzimanja vlasti, Hamas je dobio tri međunarodna zahtjeva koja su morali ispuniti kako bi bili priznati rezultati izbora i koja su im omogućavala nastavak međunarodne pomoći: posvećenost miru, priznavanje Izraela i poštivanje potpisanih sporazuma. Izrael je kao odgovor na pobjedu Hamasa zaustavio isplatu prihoda kojeg prikuplja za Palestinsku samoupravu kao PDV na trgovinu sa Gazom i Zapadnom obalom. Zbog toga što je Izrael zabranio putovanja na Zapadnu obalu pojedinim izabranim članovima PLC, prva njihova sjednica je održana video linkom. Novi premijer Ismail Haniyeh je ponudio vladu nacionalnog jedinstva izjavljujući da „ako se Izrael povuče do granica koje su bile 1967., mir će se uspostaviti u fazama.“ Dodaje kako će Hamas priznati Izrael „ako omogući palestinskom narodu uspostavljanje države i vraćanja svih njihovih prava.“[84]

Europa je također odbila saradnju sa Hamasom što je rezultiralo suspenzijom sporazuma o slobodnom kretanju u pograničnom dijelu Rafah. Bojkot Hamasa je značio i suspenziju pomoći prema PA koja je dobivala značajnu pomoć od zapadnih zemalja ali i stopiranje prenosa PDV-a koji je Izrael prikupljao za PA. PDV koji je PA primala iz Izraela je oko 50% prihoda koje je palestinska vlast imala na raspolaganju. Rezultat ovih politika je da većina uposlenika u PA nije mogla primiti plate već od februara 2006.[85]

Sukob Fataha i Hamasa

Bez obzira na razlike oko krize koja je bila u toku, Haniyeh i Abbas 27. juna 2006. su dogovorili formiranje vlade nacionalnog jedinstva koja će biti posvećena uspostavljanju palestinske države

[84] Filiu, *Gaza*, 291.
[85] Sari Bashi, Kenneth Man, *Disengaged Occupiers: The Legal Status of Gaza* (Israel: Gisha, 2007), 56.

na Zapadnoj obali i Gazi.[86] Međutim, Fatah nije bio spreman da prepusti kontrolu institucija Hamasu. To se pogotovo odnosi na institucije čija je nadležnost sigurnost. Zbog toga je oružani sukob dva politička fronta izbio u Gazi i Zapadnoj obali. U rješavanju ovog sukoba medijator je bila Saudijska Arabija. Obe strane su potpisale Sporazum iz Mekke februara 2007. koji je vodio formiranju koalicione vlade između Fataha i Hamasa unutar pet sedmica od potpisivanja sporazuma. Iako je sporazumom dogoverena podjela ministarskih mjesta, sporazum nije riješio pitanje da li će nova vlada eksplicitno priznati postojanje Izraela. Niti su SAD ni EU odbile plan u cjelosti ali su odbile garantovati da će se implementacijom sporazuma završiti bojkot PA.[87]

Nisu samo politički problemi pogađali Gazu nakon dolaska Hamasa na vlast. Četiri izvještaja, jedan za drugim, od strane UN i Svjetske banke u prvoj polovini 2006. su upozoravali na nesagledljive posljedice koje će pogoditi Gazu. Predviđanja za 2006. nisu bila ni malo optimistična. Prema njima će doći do smanjenja prihoda od 30%, nezaposlenost će dosegnuti 40% a siromaštvo čak 67%. Ovi izvještaji su upozoravali na institucionalno urušavanje sa negativnim uticajem na sigurnost koja može voditi do toga da se ne bude moglo upravljati Gazom.[88] Specijalni predstavnik Kvinte Bliskog Istoka, James Wolfensohn, je kritizirao Izrael zbog sprečavanja sprovođenja sporazuma što bi po njemu vodilo ekonomskoj katastrofi u Gazi.

Pored ekonomskih problema nova PA je imala probleme sa službenicima u svojoj vladi. Naime, službenici su bili lojalni Fatahu te nisu poštovali instrukcije od svojih novih šefova što je dovelo do toga da je Haniyehova vlada bila praktično paralizovana. Najbolji primjer je ministarstvo unutrašnjih poslova. U teoriji, snage sigurnosti su trebale da primaju naredbe od novog ministra, koji je bio član Hamasa, Siad Siama. U praksi, najveći broj komandira različitih sigurnosnih jedinica su bili lojalni Fatahu, djelujući nezavisno te podnoseći izvještaje liderstvu Fataha. Sa ovakvom situacijom u praksi Hamas nije mogao održati obećanja koja je dao biračima, donošenje novih zakona i vraćanje palestinskih teritorija.[89] Praktično su bile dvije vlasti u Gazi u to vrijeme: politička predvođena Hamasom i ona sigurnosna pod kontrolom Fataha. Da bi odgovorio na

[86] Filiu, *Gaza*, 295.
[87] Institute for Plaestine Studies, "Prelude to the Operation Cast Lead: Israel's Unilateral Disengagement to the Eve of War," Journal of Palestine Studies 38, no. 3 (Spring 2009), 152 i Peters, "Gaza," 202.
[88] Samhouri, „Gaza Economic Predicament One Year After Disengagement," 5.
[89] Bjorn Brener, *Gaza Under Hamas* (London, New York: I.B.Tauris, 2017), 32-33.

uspostavu Direktorata za unutarnju sigurnost (DIS) pod kontrolom Fataha, Siam uspostavlja Snage za izvršenje (EF).

Sukob ove dvije agencije zadužene za sigurnost Gaze je bio neminovan a počeo je 7. juna 2007. Hamas je 10. juna uzeo pod kontrolu južne dijelove pojasa Gaze nastavljajući borbe sve do grada Gaza. Nakon nekoliko dana borbe Hamasov politički vrh je podržao djelovanje njegovog vojnog krila. Kako je jedan komandir Qassam brigade objasnio da je „donesena zajednička odluka kojom, umjesto da se gube životi ljudi u dugom vremenskom periodu, se trebaju umiješati i boriti ali i pretrpiti gubitak od 200 ljudi u jednom valu, nakon čega više neće biti umrlih.“[90]

Sa ovakvim razvojem događaja Sporazum iz Mekke je propao. Iz Ramallaha, Abbas je predsjedničkim dekretom razriješio Haniyeha dužnosti premijera na Zapadnoj obali. Dakle, ostao je premijer u Gazi a na Zapadnoj obali je na mjesto premijera došao Salam Fayyad, ekonomista sa iskustvom u Svjetskoj banci i Međunarodnom monetarnom fondu (IMF). Sukob je trajao sve dok primirje između Hamasa i Fataha nije postignuto 12. aprila 2011. potpisivanjem Sporazuma iz Kaira. Ovim sporazumom se obje strane obavezuju da će zajedničkim snagama raditi na poboljšanju, političkog, ekonomskog i sigurnosnog aspekta života u Gazi.

Kontrola Gaze nakon povlačenja

Iako su napustili pojas Gaze, Izrael je indirektno nastavio kontrolu ove teritorije. Izrael je kroz svoje mehanizme nametao kontrolu ulaska u pojas Gaze, broj nautičkih metara u kojem se mogu ribari kretati, kontrolisao uvoz i korištenje građevinskog materijala te pašnjaka koje mogu farmeri koristiti za svoje potrebe.

Najočitiji vid ekonomske blokade Gaze je bilo nametanje ograničenja na uvoz hrane. Cilj ove politike je bio da se uveze onoliko hrane koliko je samo potrebno da se prehrani stanovništvo. Ništa više od toga. Čak su razvili i matematičke formule sa kojima bi mjerili koliko je potrebno stanovnicima Gaze da potroše proizvode koje imaju. Razvijajući tzv. gornju i donju liniju znali su kada ima dovoljno zaliha a kada je potrebno uvesti nove proizvede kako bi se stanovništvo prehranilo. Ovakav sistem je proizveo prehrambenu nesigurnost među stanovništvom a koja je u potpunosti zavisila od izraelske dobre volje. Prehrambeni proizvodi koje je Izrael smatrao luksuzom, kao što je voće u konzervi, nije se moglo naći na policama u prodavnicama. Sve do

[90] Brener, *Gaza Under Hamas*, 39.

dolaska Hamasa na vlast, broj šlepera koji su uvozili hranu u pojas Gaze je bio na godišnjem nivou 10757. Nakon što je Hamas preuzeo vlast taj se broj značajno smanjio da bi 2014. došao na najnižu tačku od 3599 šlepera.[91]

Najveći udio proizvodnje hrane u Gazi je dolazio od ribarstva. Namećući ekonomsku blokadu, Izrael je ograničio ribare na područje od tri nautičke milje gdje mogu loviti ribu. Međutim, prema Sporazumu iz Osla u području od dvadeset nautičkih metara je bilo dozvoljeno ribarima da love ribu sa čime je Izrael prekršio ovu tačku sporazuma potpisanog 1994. Kada bi ribari pokušali ići dalje od tri nautičke milje Izraelci bi pucali na njih, hapsili ih ili im zaplijenili njihove čamce.[92]

Izrael je također ograničavao količinu građevinskog materijala koja bi dospjela u Gazu tvrdeći da taj materijal koristi Hamas kako bi izgradio tunele ispod izraelske granice da bi mogao otimati izraelske vojnike. Drugi razlog za ova ograničenja je bilo to što se grade tuneli ispod granice na Sinaju gdje se krijumčari naoružanje u Gazu. Kriza udomljavanja ljudi uzrokovana ovim ograničenjima je pogoršala humanitarnu katastrofu gdje su mnogi stanovnici Gaze morali živjeti u malim i tijesnim četvrtima.

Izraelsku kontrolu trpjeli su i farmeri sa potpunom ili djelimičnom zabranom pristupa nekim područjima u Gazi. Da bi zaustavili palestinske farmere od ulaska u zabranjena područja, Izrael ih je upozoravao pozivajući ih da se drže podalje od tih područja. U slučaju da se ne povinuju naredbi Izrael je slao bagere na granicu da sravne plastenike i počupaju zasađeno voće. Tada bi izraelske trupe otvorile vatru na farmere ne mareći za ograničenja na pristup tim područjima pretvarajući ta područja u polja smrti.

Pored ekonomske kontrole Izrael je kontrolisao i kretanje u iz Gaze preko graničnih prelaza. Jedini prelaz koji je bio otvoren je Rafah, onaj između Egipta i Gaze. Prema sporazumu iz 2005. koji je postignut sa Europskom Unijom (EU), pogranični prelaz je trebao biti pod nadzorom EU na kojem djeluje PA i sigurnosni zvaničnici Izraela koji nadgledaju rad graničnog prelaza i pregledavaju liste onih koji prelaze sa jedne na drugu teritoriju. Sa nekim izuzecima, prelaz preko Rafaha je ograničen na Registar za palestinsko stanovništvo nad kojim Izrael ima kontrolu. Izrael je također zadržao pravo da zabrani ulazak onim Palestincima koji imaju lične dokumente a za koje Izrael

[91] Bregman, *Israel's Wars*, 312.
[92] Bregman, *Israel's Wars*, 312.

smatra da će provoditi terorističke aktivnosti. Prigovor Izraela na ulazak nekog stranca kroz ovaj granični prelaz povlači sa sobom konsultacije između Izraelaca, Palestinaca i predstavnika EU. Za vrijeme ovog procesa konsultacija osoba ne može ući u Gazu. Međutim, Izrael donosi konačnu odluku da li stranac može ući u Gazu bez obzira što mu sporazum s kraja 2005. dodjeljuje samo savjetodavnu ulogu. Kada se govori na ovu temu ministar odbrane Ehud Barak kaže da „u skladu sa privremenim sporazumom (Oslo) zahtjevi za prelazak granice stranaca koji ne posjeduju palestinske dokumente se donose Izraelu na potvrđivanje nakon čega budu potvrđeni sa palestinske strane.“ Ovim Izrael ne poštuje potpisani sporazum koji je postignut sa EU ali se poziva na ono što je dogovoreno 1994. u Oslu što zapravo njima više odgovara. Ovakva kontrola Rafaha je imala značajne posljedice po stanovništvo Gaze. Palestinci su jedino mogli da prime strance preko graničnog prelaza Erez što znači da svi posjetioci ne mogu samo da dobiju vizu za ulazak u Izrael nego je potrebna i dozvola za ulazak u Gazu. Kako je Izrael tretirao Gazu najbolji je pokazatelj koliko je bio otvoren pogranični prelaz Rafah. Između 25. juna 2006. i 14. novembra 2006. prelaz je bio otvoren samo 21 dan. U prosjeku to je bilo manje od dva sata umjesto 12 sati kao je bilo dogovoreno.[93] Ove politike zatvaranja graničnih prelaza su uticale i na uvoz i izvoz roba koji je značajno pogađao palestinsku ekonomiju ali i produbljivao humanitarnu krizu u Gazi.

Iako nije potpisnica Sporazuma o kretanju i pristupu (AMA), Egipat je imao ulogu u blokadi graničnog prelaza Rafah. Od dolaska Hamasa na vlast egipatski zvaničnici su tvrdili da nisu bili u mogućnosti otvarati Rafah za regularne prelaske jer bi time došlo do povrede AMA zbog toga što sporazum nalaže prisustvo PA i EU na palestinskoj strani a Izraela u Kerem Shalomu. Dolaskom na vlast Hamasa ovi uvjeti nisu mogli biti ispunjeni. Egipat je iz još najmanje dva razloga blokirao Rafah: obećanje predsjednika Egipta Hosni Mubaraka izraelskom premijeru Ehudu Olmertu da će držati Rafah zatvorenim dok ne vrate otetog vojmika Gilad Shalita; nije bilo u interesu Egipta da Hamas ojača, što bi se dogodilo otvarnjem Rafaha, zbog njihovih veza sa Muslimanskim bratstvom u Egiptu koji su opozicija Mubaraku i vladajućoj stranci, Nacionalnoj demokratskoj stranci.[94]

Pobjedom Hamasa na izborima 2006. Izrael je zaustavio prenos prikupljenog PDV-a za PA. Iznos PDV-a u 2005. je pokrivao oko 50% prihoda PA što je značajan gubitak sredstava koji je zaustavljen od strane Izraela.

---

[93] Sari i Man, *Disengaged Occupiers*, 33-36.
[94] Noga Kadman, *Rafah Crossing: Who Holds the Key?* (Israel: Gisha, 2009), 126-129.

Operacije u pojasu Gaze

Pored dolaska na vlast Hamasa i njihovog stava prema Izraelu, ono što je još više zakomplikovalo stvari je to što je Hamas oteo izraelskog vojnika Gilad Shalita tokom napada 25. juna 2006. U Izraelu su se ovakve stvari smatrale taktikom kojom su se koristili Palestinci kako bi ispregovarali puštanje na slobodu svojih sunarodnjaka koji su bili u zatvoru u Izraelu. Zbog toga je odgovor Izraela bio jak. Avioni su krenuli u akciju bombardirajući mostove i druge puteve koji su mogli biti korišteni kako bi otmičari pobjegli sa Shalitom. U isto vrijeme, Izrael je kontaktirao palestinske kolaboracioniste pokušavajući doći do informacija gdje bi mogao biti oteti vojnik. Tri dana nakon otmice pokrenuta je prva operacija u Gazi nakon njihovog povlačenja jer nisu mogli da pronađu svog vojnika. Iako je operacija pokrenuta, pod nazivom *Summer Rains,* nisu mogli pronaći nestalog vojnika. Nakon nekoliko dana izraelske trupe su se vratile nazad u Izrael.

Kao odgovor na ovakvo stanje, Vlada predvođena Hamasom sa drugim paravojnim snagama je povećala napade na izraelska naselja blizu Gaze. Napadi i protunapadi između dvije strane su trajali sve do juna 2008. kada su egipatski medijatori uspeli ubijediti obe strane na prekid vatre. Hamas se obavezao da će zaustaviti napade na izraelska naselja zajedno sa drugim paravojnim snagama. Izrael se složio da ublaži mjere ekonomske blokade na pojas Gaze povećavajući uvoz hrane i drugih proivoda u Gazu. Također, Izrael je trebao dopustiti izvoz proizvoda iz Gaze, kretanje ljudi između pojasa Gaze i Zapadne obale i da zaustavi vojne operacije u pojasu Gaze.

Izrael je bio zadovoljan smanjenjem broja napada sa teritorije Gaze ali mu je cilj bio da sruši Hamas i vrati svog vojnika, Gilad Shilata, bez puštanja palestinskih zatvorenika. Ni vojne operacije nisu zaustavljene nakon sporazuma o prekidu vatre iz juna 2008. Sljedeća operacija nakon dogovorenog prekida vatre se desila 4. novembra kada je IDF ušao na pojas Gaze da uništi tunele koji su, kako Izrael tvrdi, namijenjeni da se vrše otmice izraelskih vojnika. Nekoliko članova Hamasa koji su učestvovali u odbrani Gaze u ovom napadu su ubijeni. Hamasov odgovor na ovo je bilo ispaljivanje 35 raketa na jug Izraela. Nakon napada Hamasa na Izrael, Vlada je dala instrukcije vojsci da urade invaziju na pojas Gaze. Dva su cilja ove operacije: da se zaustave napadi na izraelska sela i da se napadnu putevi kroz koje se zalihe hrane, lijekova i oružja krijumčare u Gazu.[95]

[95] Bregman, *Israel's Wars*, 314-315.

Nakon instrukcija Vlade, IDF je 28. decembra 2008. pokrenuo operaciju pod nazivom *Cast Lead*. Izrael je napadao iz zraka i sa kopna. Glavni cilj operacije je bio da se uspostave uslovi za bolju sigurnost na jugu Izraela. Da bi se to postiglo Izrael je planirao da nanese ogromne gubitke Hamasu, da se smanje teroristički i raketni napadi iz Gaze.[96] Ciljevi koje su izraelske snage pogađale su bili raketni proizvodni pogoni i njihova skladišta, komandni centri, trening kampovi, vladini uredi, policijske stanice. Hamas i druge paravojne organizacije su odgovorile na ovaj napad ispaljivanjem više od 150 raketa i granata na izraelska naselja u blizini pojasa Gaze. Izraelsko bombardovanje je trajalo nekoliko dana da bi 2. januara 2009. izraelske zračne snage uništile više od 500 ciljeva u pojasu Gaze. Iako su napadi bili veoma žestoki između 6000 i 10000 boraca palestinskih snaga je ostalo netaknuto. Nakon zračnih napada, uslijedili su napadi sa kopna počevši 3. januara.

Trupe su ušle u Gazu iz više pravaca koristeći tehniku „konstantni napad“ pokušavajući spriječiti zasjede koje je postavio Hamas. Hamasov plan je bio da izraelske snage uvuku u urbana područja, u njihove naseljene izbjegličke kampove, kako bi izgubio tehnološku prednost i kako ne bi tako lahko dobio podršku od zračnih snaga. Međutim, Izrael je koristio i nedozvoljene supstance prema međunarodnom pravu, bijeli fosfor. Pored civila koji su bili pogođeni ovim oružjem, sjedište UN-a je bilo napadnuto municijom koja je sadržavala ove nedozvoljene supstance.

Tokom operacije, Izrael je koristio metode zastrašivanja stanovništva pojasa Gaze. Prvo su dijelili letke sa sadržajem da ono što preživljavaju je krivica Hamasa. U isto vrijeme Izrael je slao poruke stanovnicima Gaze kako trebaju da se spakuju i napuste Gazu, ostavljajući im 10, 15 minuta da to učine. Da bi ubrzali napuštanje Gaze, avioni bi bacali manje bombe koje su bile uvod za jače napade.[97] Hamas je i za vrijeme trajanja operacije uspio da ispaljuje rakete i to po prvi put pogađajući gradove koj su smješteni dublje u Izraelu, kao što su Be'er Sheba, Gedera i Ashdod.

Vlada Izraela je objavila 18. januara 2009. da će unilateralno prekinuti operaciju. Također, Hamas i druge palestinske paravojne snage su ubrzo učinile isto. Operacija *Cast Lead* je završila 21. januara 2009. kada je posljednji izraelski vojnik napustio pojas Gaze. Izrael je u toku ove operacije uspio oslabiti Hamas uništavajući njihova postrojenja i tunele kroz koje su krijumčarili oružje kao i eliminirajući veliki broj njihovih članova. Izrael je, sa druge strane, narušio svoju reputaciju

[96] David E. Johnson, “Operation Cast Lead,” u *Hard Fighting* (California: RAND Corporation, 2012), 111.
[97] Bregman, *Israel's Wars*, 318.

ubijajući civilno stanvništvo Gaze ali i uništavajući njihovu imovinu. Prema procjeni UN-a u ovoj operaciji život je izgubilo više od 1500 Palestinaca od kojih je 412 djece a ranjeno je više od 5450 Palestinaca a među njima je 1855 djece. Uništeno je preko 4000 kuća, 25 škola i vladinih zgrada kao i vodovodni i kanalizacioni sistemi. UN je također formirao komisiju koja će ispitati činjenice u vezi ovih događaja. Na čelu komisije bio je sudija Richard Goldstone. Izvještaj je pokazao da su pripadnici IDF-a bili odgovorni za ciljanje civila, uništavanje infrastrukture u Gazi i korištenje bijelog fosfora. Ovim se ustanovilo da je Izrael prekršio međunarodno humanitarno pravo.[98]

Nakon ove operacije stanje se samo pogoršavalo. Nisu samo uništavane kuće i zatvarani biznisi nego ni bankarski sektor nije ostao imun na ova dešavanja koji se na kraju urušio. Da bi barem malo ublažili humanitarnu katastrofu u Gazi, Turska je 2010. poslala 6000 tona humanitarne pomoći. Jedan od brodova koji su prevozili ovu pomoć, *Mavi Marmara,* je bio napadnut 31. maja od strane izraelskih komandosa. U tom napadu je ubijeno 9 turskih državljana.

Da bi popravili međunarodni imidž, Vlada na čelu sa Benjaminom Netenyahuom je 20. juna ublažila blokadu Gaze. Ali samo dvije sedmice kasnije Izrael je objavio listu zabranjenih proizvoda. Pored proizvoda koji su mogli biti korišteni u vojne svrhe, zabranjeni su i oni koje konzumira i civilno stanivništvo. Izrael nije poboljšao ni stanje u vezi izvoza robe iz Gaze. Štaviše, nastavili su politiku zabrane izvoza iz Gaze a i broj dozvola za izlazak iz Gaze preko Erez graničnog prelaza je ostao na oko 2000.

Iako je Izrael izvršio operaciju sa velikim gubicima na palestinskoj strani ekonomska blokada se i dalje nastavila. Ovo je podstaklo Hamas da ne prestane sa napadima na Izrael. Svake godine su povećavali broj napada na Izrael što je na kraju rezultiralo novom operacijom Izraela pod nazivom *Pillar of Defence*.

Operacija je počela 14. novembra 2012. kada je IDF počeo zračne napade pri tome ubijajući Ahmed Jabarija, glavnog komandira paravojnog krila Hamasa brigade Izz ad-Din al-Qassam. Glavna meta ove operacije je, prema tvrdnjama Izraela, oružje koje je skriveno na području Gaze. Hamas ali i druge paravojne snage su uzvratile na ovu operaciju ispaljivanjem raketa na izraelska naselja koja su u blizini Gaze. Ova operacija je trajala sve do 21. novembra 2012. kada su američki i egipatski medijatori uspjeli da ubijede obe strane na prekid vatre. Hamas i druge paravojne snage

[98] Peters, „*Gaza*,“ 203 i Bregman, *Israel's Wars,* 319.

su se obavezale da će zaustaviti napade na izraelska naselja te da će prekinuti napade na izraelske patrole duž podignutog zida između Izraela i Gaze. Izrael se složio sa time da otvori raspravu o ublažavanju ekonomske blokade pojasa Gaze što je bio osnovni razlog za napad paravojnih snaga na Izrael. U ovoj operaciji ubijeno je 133 Palestinca a među njima 53 civila. Na izraelskoj strani život je izgubilo 6 ljudi.

Nakon operacije *Pillar of Defence*, nova izraelska operacija u Gazi je počela u julu 2014. Međutim, pozadina te operacije počinje u junu iste godine na Zapadnoj obali. Tri mlada jevrejska doseljenika su bila kidnapovana od strane palestinskih aktivista koji su bili povezani sa Hamasom. Vlada Benjamina Netenyahua je ovo shvatila kao napad na Izrael ali je uvidjela i šansu da oslabi Hamas na Zapadnoj obali. Vlada je poslala snage IDF u potragu za otetim doseljenicima, koji su prema tvrdnjama Izraela nađeni mrtvi, te preuzela potrebne mjere protiv Hamasa. Stotine aktivista, koji nisu imali veze sa otmicom, su uhapšeni i zatvoreni bez suđenja. Hamasove institucije i centri su bili zatvoreni a dokumentacija i kompjuteri oduzeti. Ovo je za Hamas bilo poniženje na koje su odgovorili, zajedno sa drugim paravojnim palestinskim snagama, raketnim napadima na Izrael iz pojasa Gaze. Izrael je odgovorio zračnim napadima 6. jula tvrdeći da je Hamas planirao da upadne u Izrael sa juga pojasa Gaze kroz tunele koji su se koristili za krijumčarenje oružja i nabavku zaliha hrane. Hamasov odgovor je bio isti kao i do sada, raketni napad na izraelska naselja.[99]

Sa ovom eskalacijom sukoba stvari su izmakle kontroli. Vlada Izraela je dala instrukcije vojsci da se suprostave palestinskim paravojnim snagama. IDF je 7. jula 2014. pokrenuo operaciju *Protective Edge* sa ciljem da se smanji Hamasova moć i da se postigne mir na duže vrijeme. Ova operacija je trajala 50 dana i imala je više žrtava nego prethodne dvije operacije.

U međuvremenu, Hamas je razvio i rakete dugog i ekstra dugog dometa koje su pogađale centar Izraela, Tel Aviv i na sjeveru Haifu.Po prvi put meta palestinskih napada su bile i strateške tačke kao što je aerodrom Ben Gurion. Ovim su uspjeli privremeno zaustaviti međunarodne letove za Izrael. Druge strateške tačke koje je Hamas napao su bile luke u Ashdodu i Haifi, nuklerani reaktor Dimona i platforme za izvlačenje nafte u Sredozemnom moru. Sa druge strane Izrael je razvio sistem „Željezna kupola“ koji je namijenjen da presreće rakete. Sistem procjenjuje tačku gdje bi trebao pasti projektil i odlučuje da li će biti presretnut ili ostavljen da padne na otvorena područja

[99] Bregman, *Israel's Wars*, 322-323.

gdje neće biti puno štete. Tokom operacije, Hamas je ispalio 4586 raketa. Od toga je njih 188 palo na pojas Gaze, 3417 na otvorena područja u Izraelu, 244 na urbana područja a 737 je uništeno „Željeznom kupolom.“[100]

Nakon ovih sukoba, ministri u Vladi Izraela su razmatrali odluku o prekidu operacije. Ali incident koji se dogodio 17. jula tu odluku je učinio politički teškom. Tog dana 13 boraca Hamasa su prošli prekogranični tunel i pojavili se na izraelskoj strani granice. Oni su ubrzo identificirani i ubijeni. Zbog toga su ministri dali instrukcije za ograničenu kopnenu invaziju na pojas Gaze da se identificiraju i unište prekogranični tuneli.

Trupe koje su ušle u pojas Gaze identificirale su 32 tunela. Ono što je komplikovalo stvari je da sve do početka ove operacije, Izrael nije smatrao da su im tuneli glavna prijetnja. Zbog toga Izrael nije razvio tehnologiju koja bi mogla locirati i uništiti ove tunele.

Ni uništavanjem tunela u Gazi nije završila operacija. Kada je jedan oficir IDF-a bio kidnapovan, 1. augusta na jugu Gaze, vojska je iskoristila sve što je imala na raspolaganju pričinivši veliku štetu te ubijajući i ranjavajući palestinske civile koji nisu imali šansu ni da se evakuišu iz svojih kuća. Nakon što su uništili locirane tunele IDF se povukao iz pojasa Gaze. Međutim, zračne snage su nastavile da bombarduju Gazu na šta je Hamas odgovorio ispaljivanjem novih raketa prema Izraelu. Prekid vatre je stupio na snagu 26. augusta 2014. godine. Od 2125 palestinskih žrtava, većina su bili civili. Šest civila je ubijeno sa izraelske strane dok je 67 pripadnika IDF-a izgubilo život za vrijeme operacije.[101]

[100] Bregman, *Israel's Wars*, 324-325.
[101] Bregman, *Israel's Wars*, 328.

ZAKLJUČAK

Od uspostavljanja države Izrael odnos sa arapskim državama je bio konfliktan. Treći arapsko-izraelski rat je bio ključan za Gazu iz perspektive onoga što se kasnije događalo na ovoj teritoriji. Izrael je zauzimanjem Gaze 1967. omogućio sebi da upravlja i vlada teritorijom na kojoj živi većina Palestinaca. Unutararapsko neslaganje između različitih država vodilo je podjelama među njima što je olakšavalo djelovanje Izraela. Egipat i Sirija su optuživali Jordan kako sarađuje sa Izraelom te naglašavali njihovo odbijanje raspoređivanja vojnika iz drugih arapskih država na njenoj teritoriji što je moglo spriječiti ili ublažiti napad na jordansko selo Samu 1966. Odlukom Arapske lige njene članice su trebale da prihvate na svojoj teritoriji vojske iz drugih zemalja što je Jordan odbio smatrajući da se sam može izboriti sa Izraelom. Tenzije sa Izraelom nisu izostajale. Sirija i Izrael su imali spornih pitanja poput korištenja vode iz Galilejskog mora, palestinskih paravojnih snaga koje su napdale iz pravca Sirije, te demilitarizovane zone koju je Izrael koristio. Egipat je pred početak Šestodnevnog rata ojačao odbrambenu saradnju sa Jordanom potpisujući sporazum kojim će se države međusobno potpomagati ako ih neka treća strana napadne. Isti sporazum je Egipat imao i sa Sirijom.

Sovjetski savez je 13. maja 1967. upozorio Egipat kako Izrael koncentriše svoje snage na sirijskoj granici. Na ovo obavještenje predsjednik Egipta Gamayel Abdel Nasser je odgovorio kroz tri koraka: a) raspoređivanjem egipatskih snaga na Sinaju 14. maja; b) zahtjev da UNEF napusti teritorije na Sinaju i u Gazi što je učinjeno 19. maja. 1967.; c) zatvaranje Tiranskog tjesnaca 22. maja. Izrael nije sjedio i čekao šta će se desiti nego je poslao ministra vanjskih poslova Abba Ebbana u posjete Washingtonu, Parizu i Londonu. Pri povratku ministar je obavijestio da države u kojima je boravio preferiraju da Izrael ne izvrši preventivni napad kako ne bi bio označen kao agresor. Nakon ovog izvještaja Vlada je poslala direktora obaveštajne službe Meir Amita u posjetu SAD. Na sastanku sa sekretarom za odbranu Robert McNamarom je dobio informacije da je SAD zauzeta u Vijetnamu i da CIA raspolaže informacijama da Izrael može bez ičije pomoći savladati Egipat. Amit je od McNamare zatražio da SAD pruži diplomatsku podršku Izraelu u UN-u, u slučaju miješanja Sovjetskog saveza da pruži podršku Izraelu i da se dopuni izraelski arsenal naoružanja kada za to bude potrebe. Vlada u Izraelu je shvatila da ima zeleno svjetlo za napad na Egipta što se u konačnici desilo 5. juna. Izreal je i iz ovog rata izašao kao pobjednik te je do 10. juna zauzeo pojas Gaze, Zapadnu Obalu, Golansku visoravan, Sinaj i Jerusalem.

Nakon okupacije Gaze i Zapadne obale, Vlada Izraela je započela izgradnju jevrejskih naselja u područjima gdje su Palestinci bili većina. Ovakva praksa je bila podjednako zastupljena u prvoj dekadi okupacije, kada je na vlasti bila Laburistička stranka, ali i kasnije kada je Likud preuzeo vlast. Naselja su građena iz religijsko – ideoloških, političkih i ekonomskih razloga.

Period okupacije je bio okarakterisan ovisnošću o Izraelu. Ovisnost se ogledala u političkom i ekonomskom smislu. Politički, Izrael je smjenjivao svakoga ko se nije slagao sa njihovom politikom kojom su ograničavali djelovanje Palestinaca. Iako su zagovarali politiku otvorenih vrata pokušali su kroz formiranje Organizacije sela uspostaviti kontrolu nad Gazom. Ova praksa se nije pokazala učinkovitom te se 1984. ukida. I u ekonomskom smislu Palestinci su bili ovisni o Izraelu. Izrael je dopuštao da se Palestinci zaposle u Izraelu što je Izraelu omogućavalo plaćanje manjih naknada za rad. Palestinci su za iste poslove koje su radili Izraelci bili manje plaćeni te je na taj način Izrael štedio na Palestincima. Kako bi zaustavio ekonomski razvoj Gaze ali i Zapadne obale, Izrael je ograničavao ulaganje u kapitalne projekte. Na taj način Palestinci su bili prisiljeni da zarađuju za život u Izraelu.

Dvadeset godina nakon okupacije prvi ustanak, poznat kao intifada, je izbio 1987. Kako bi što bolje koordinisali ustanak političke stranke Fatah, PFLP, DFLP, Palestinska komunistička partija i Islamski džihad formirali su Ujedinjeno nacionalno vođstvo ustanka (UNLU). Preko UNLU se pomagalo lokalnom stanovništvu koje je oskudijevalo hranom ali i onima koji su bili povrijeđeni tokom intifade. Intifada je izrodila još jednu političku opciju 1988., Hamas. Iste godine u novembru usvojena je Deklaracija o nezavisnosti Palestine. Međutim, zbog priznanja Izraela od strane Arafata dolazi do neslaganja PLO i PFLP. PFLP je bio za potpuno oslobađanje Palestine bez priznavanja Izraela odnosno bez dijeljenja palestinske zemlje. Podrška PLO-a za vrijeme zaljevske krize Sadamu Husseinu je unazadila palestinsku ekonomiju. Zaljevske zemlje su uskratile ekonomsku pomoć PLO dok je Katar protjerao 12 članova PLO iz zemlje.

Nakon svih dešavanja za vrijeme intifade uslijedilo je potpisivanje Sporazuma iz Osla 13. novembra 1993. Ovaj sporazum je označio kraj intifade i nastavak daljih pregovora Izraela i PLO. Ekonomski sporazum poznat kao Pariški protokol je omogućavao formiranje carinske unije između Izraela i Palestinske samouprave (PA) te dozvolu Palestincima da rade u Izraelu. Sporazum Gaza – Jerico je omogućio autonomiju PA u svom djelovanju osim u jevrejskim naseljima i vojnim zonama na ove dvije teritorije. Pokušavajući doći do rješenja potpisan je i Oslo II koji je podijelio

Zapadnu obalu na 3 područja. U području A potpunu vlast ima PA, u području B civilnu vlast ima PA a vojnu Izrael dok u području C potpunu vlast ima Izrael. Usljed pregovora održani su izbori 1996. za Palestinsko zakonodavno vijeće (PLC) i predsjednika PA. Za predsjednika PA je izabran Yasser Arafat a Fatah je osvojio komotnu većinu u PLC. Četiri godine po dolasku Arafata na mjesto predsjednika a prije nego je Ariel Sharon pobijedio na izborima i donio odluku o povlačenju, predstavnici Izraela i PLO su održali pregovore u Camp Davidu 2000. na inicijativu Bill Clintona. Iako je Izrael ponudio 95% Gaze i Zapadne obale PLO je odbio ovakvu ponudu. Iako su nakon ovih prepalih pregovora se usaglasili oko „Clintonovih parametara" nije nikada došlo do njihove implementacije jer je na izborima u Izraelu Ehuda Baraka pobijedio Sharon koji nije bio spreman na ovakve ustupke prilikom preuzimanja vlasti.

Početak Sharonove vladavine je obilježila Al-Aqsa intifada koja je trajala sve do povlačenja Izraela iz Gaze 2005. Također, Sharon je prvobitno bio izričito protiv povlačenja. U jednom intervju je istakao da je Gaza bitna jer je to kolijevka Jevreja ali i da ima stratešku dubinu koja je bitna za Izrael. Međutim, 18. decembra 2003. je prvi put ozjavio da će doći do povlačenja iz Gaze i jednog dijela Zapadne obale. Sharon je bio prvi koji je pokrenuo i sproveo povlačenje sa neke okupirane teritorije. Međutim, nije bio prvi koji je to predložio s obzirom da je prije njegovog povlačenja bilo prijedloga za povlačenje iz Gaze.

S obzirom na ovakvu iznenadnu odluku, javnost je bila podijeljena. Većina članova Likuda je bila protiv što se pokazalo na održanom referendumu kada je Sharon poražen. Bez obzira na rezultate referenduma u Likudu nastavio je sa svojim planom. Osim članova Likuda, protiv odluke o povlačenju su bili religijski cionisti, Cionistička organizacija Amerike koja je lobirala da SAD ne pruži podršku ovom planu. Pored poraza na referendumu, Sharon je krajem 2004. izgubio pravo na tradicionalno obraćanje naciji. Ovome su doprinijeli i glasovi članova Likuda koji su bili protiv odluke o povlačenju. Problem u ovoj odluci je bio njen unilateralni karakter tj. ništa se ne bi dobilo zauzvrat. U međuvremenu je Arafat umro a na njegovo mjesto je došao Mahmud Abbas.

Ni u samoj Vladi nije bilo jedinstvenog stava. Zbog toga je Sharon izbacio dva ministra Nacionalne unije kako bi osigurao većinu za dobijanje podrške o povlačenju iz Gaze. Nakon što je Vlada usvojila prijedlog, Knesset je trebao usvojiti Zakon o implementaciji povlačenja koji je usvojen u februaru 2005. Prije usvajanja ovog zakona, Laburisti su ušli u vlast na prijedlog Sharona. Iako se

Likud protivio ovoj odluci, Sharon je pozvao Laburiste da se pridruže vladajućoj koaliciji što su i učinili u decembru 2004.

Kako je odluka o povlačenju bila iznenađenje u Izraelu, tako je iznenadila i PA. Kod njih su se pojavila dva straha ako bi se prijedlog povlačenja implementirao: Hamas bi dobio veću moć i preuzeo bi pojas Gaze i nesposobnost Palestinaca da vladaju Gazom. Da bi se ispunili ciljevi povlačenja i da bi Gaza ekonomski napredovala imenovana je komisija koja će se baviti ekonomskim aspektom povlačenja na čelu sa James Wolfensohnom. Ova komisija je trebala da prati kako povlačenje ekonomski utiče na stanje u Gazi. Komisija je dobila podršku u finansijskom smislu i od članica G-7 što joj je bio značajan podsticaj da se Gaza krene oporavljati. Pored svih ovih neslaganja i mišljenja o povlačenju, 18. septembra 2005. posljednji vojnik Izraela je napustio Gazu. To je označilo kraj okupacije pojasa Gaze nakon 38 godina.

Anaizirajući sve ono što se događalo možemo reći da postoje najmanje tri razloga za povlačenje: ekonomski, sigurnosni i ideološki. Izrael je ulagao velike svote novca u okupirane teritorije kako bi zaštitio doseljenike na tom području. Obrazovanje doseljenika, nadoknada za povrede tokom sukoba sa Palestincima su dolazili iz budžeta Izraela. Napadi na Izrael iz Gaze su bili češći te se ovim povlačenjem pokušalo smiriti Palestince kako bi se smanjili napadi na Izrael. Da bi sačuvali demokratski i jevrejski karakter države, Izrael je bio primoran da se povuče. Palestinaca je bilo sve više dok rast broja doseljenika nije išao željonom putanjom. Čak su postojale pretpostavke da će u dogledno vrijeme Palestinci postati većina i u Izraelu s obzirom da su imali mnogo bolji prirodni priraštaj u odnosu na Jevreje.

Nakon povlačenja Izraela iz Gaze održani su izbori na kojima je Hamas odnio pobjedu. Ovo je bilo iznenađenje kako za Fatah tako i za međunarodne aktere koji su postavili uslove pred Hamas kako bi bili međunarodno priznati te kako bi mogli nastaviti primati međunarodnu pomoć. Izrael je na ovu pobjedu odgovorio tako što je zaustavio slanje PDV-a koje je prikupljao za PA. U 2006. četiri izvještaja od Svjetske banke i UN su upozoravali na humanitarnu katastrofu koja će uslijediti ako se nešto ne učini za Palestince.

U međuvremenu, stanje ni među palestinskim političkim krugovima nije bilo idealno. Iako je Hamas pobijedio na izborima, nije imao potpunu kontrolu institucija. Fatah je bio u strahu od djelovanja Hamasa te je došlo do sukoba dvije strane koji je riješen Sporazumom iz Mekke 2007. Iako su bili potpisnici Sporazuma iz Mekke ponovo je došlo do njihovog sukoba. Službenici lojalni

Fatahu nisu bili na raspolaganju Hamasovim ministrima nego su redovno izvještavali Fatah o stanju na terenu. Ovo se najviše osjetilo u sigurnosnom sktoru kada su formirane dvije jedninice, Direktorat za unutarnju sigurnost pod kontrolom Fataha i Jedinice za izvršenje pod kontrolom ministarstva za unutrašnje poslove koje je vodio Hamasov Said Siam. Sukob ove dvije jedinice je trajao od 2007. do 2011. kada je potpisano primirje između dvije strane.

Pored unutarpalestinskih sukoba, Izrael je nametnuo ekonomsku blokadu i kontrolu graničnih prelaza uz pomoć Egipta. Iako je granični prelaz Rafah trebao biti otvoren za protok roba, usluga i ljudi Izrael ga je držao otvorenim samo onoliko koliko su oni smatrali da treba biti otvoren. Na taj način su ograničavali uvoz i izvoz robe ali i kretanje ljudi u Gazu i iz Gaze. Ovo se odrazilo na stanovništvo koje je dobijalo hranu samo onoliko koliko je Izrael proračunao da je potrebno stanovništvu da preživi. Pored ovih ograničenja, ribari su bili ograničeni na tri nautičke milje u kojoj mogu loviti iako je prema Sporazumu iz Osla broj dozvoljenih nautičkih milja 20.

Situacija u Gazi nije bila ni malo dobra. Zbog toga je Hamas povećavao broj napada na Izrael što je rezultiralo operacijama Izraela u Gazi. Prva operacija se dogodila kada je Hamas nakon napada 2006. kidnapovao jednog izraelskog vojnika. Tada je Izrael pokrenuo operaciju *Summer Rain*. Nakon ove operacije Izrael je izvršio tri značajne operacije kao odgovor na akcije Hamasa: *Cast Lead* 2008-2009, *Pillar Of Defence* 2012 i *Protective Edge* 2014. Sve ove operacije su imale za cilj da smanje uticaj i napade Hamasa na Izrael. Međutim, *Protective Edge* je bila posebnija u tome što se Izrael bavio tunelima koji su izgrađeni za krijumčarenje naoružanja u Gazu ali i za napade na Izrael.

Iako je Izrael povukao jevrejsko stanovništvo i svoju vojsku iz Gaze, nastavili su kontrolu Gaze kroz ekonomske i sigurnosne mjere koje provode. Humanitarna kriza u Gazi je sve veća a sigurnosna situacija se pogoršava. Život stanovnika Gaze je svaki dan sve teži i uveliko je ovisan o Izraelu i njihovoj dobroj volji. Iako je posljednja operacija IDF-a izvršena 2014., prošle godine se razmatrao plan po kojem bi se vodila operacija u Gazi do koje na kraju nije došlo. Bez obzira na situaciju u kojoj se nalaze stanovništvo Gaze ne odustaje i vjeruje da će jednog dana osloboditi teritoriju i vratiti je u potpunosti Palestincima.

LITERATURA

KNJIGE

Arnon, Arie. „Economic Aspects,“ u *Routladge Handbook on the Israeli – Palestinian Conflict*, edited by Joel Peters i David Newman, 173-185. New York: Routladge, 2013.

Bregman, Ahron. *Israel's Wars*. London and New York: Routladge, 2016.

Brener, Bjorn. *Gaza Under Hamas.* London, New York: I.B.Tauris, 2017.

Filiu, Jean-Pierre. *Gaza: A History*. New York: Oxford University Press, 2014.

Gordon, Neve. *Israel's Occupation*. Berkley i Los Angeles: University of California Press, 2008.

Hever, Shir. *The Political Economy of the Occupation*. London: Pluto Press, 2010.

Johnson, David E. "Operation Cast Lead," u *Hard Fighting*, 95-144. California: RAND Corporation, 2012.

Kadman, Noga. *Rafah Crossing: Who Holds the Key?*. Israel: Gisha, 2009.

Louis, Roger i Shlaim, Avi. *The 1967 Arab-Israeli War: Origins and Consequences*. New York: Cambridge University Press, 2012.

Normand, Linn. *Demonization in International Politics*. California: Palgrave Macmillan, 2016.

Oren, Michael B. *Six Days of War*. New York: Oxford University Press, 2002.

Peters, Joel. "Gaza." *The Rotladge Handbook of the Israeli-Palestinian Conflict*, edited by Joel Peters i David Newman, 196-207. New York: Routladge, 2013.

Roy, Sara. *Failing Peace*. London: Pluto Press, 2007.

Shafir, Gershon. *A Half Century of Occupation*. California: Unoversity of California Press, 2017.

Strawson, John. *Partitioning Palestine*. London: Pluto Press, 2010.

Tessler, Mark. *A History of the Israeli-Palestinian Conflict*. Bloomington i Indianapolis: Indiana UniversityPress, 2009.

Weizman, Eyal. *Hollow Land*. London i New York: Verso, 2007.

Zelnick, Robert. *Israel's Unilateralism*. California: Hoover Institution Press, 2006.

AKADEMSKI ČLANCI

Aronoff, Yael S. „From Warfare to Withdrawal: The Legacy of Ariel Sharon.“ *Israel Studies* 15, no. 2 (summer 2010): 149-172.

Grossman, Lawrence. „Jewish Communal Affairs,“ *The American Jewish Year Book* 106, (2006): 92-114.

Institute for Plaestine Studies, “Prelude to the Operation Cast Lead: Israel’s Unilateral Disengagement to the Eve of War,” *Journal of Palestine Studies* 38, no. 3 (Spring 2009): 139-168.

Kuperwasser, Yossi. „The Arab Attitude toward Israel's Disengagement: A First-Hand Account from an Israeli Insider,“ *Jewish Political Studies Review* 27, no. 1/2 (spring 2015): 7-14.

Lewin, Eyal. „The Disengagement from Gaza: Understanding the Ideological Background.“ *Jewish Political Studies Review* 27, no. 1/2 (Spring 2015): 15-32.

Li, Darryl. „The Gaza Strip as Laboratory: Notes in the Wake of Disengagement.“ *Journal of Palestine Studies* 35, no. 2 (Winter 2006): 38-55.

Lochery, Neill. „The Politics and Economics of Israeli Disengagement, 1994-2006.“ *Middle Eastern Studies* 43, no. 1 (January 2007): 1-19.

Lord, Amnon. „The Etrog: The media, the Courts and Prime Miniser Sharon during the Disengagement.“ *Jewish Political Studies Review* 27, no. 1/2 (Spring 2015): 65-78.

Makovsky, David. „Gaza: Moving Forward by Pulling Back,“ *Foreign Affairs* 84, no. 3 (May-June 2005): 52-62.

Peters, Joel. „The Gaza Disengagement: Five Years Later“ *Israel Journal of Foreign Affairs* 4, no. 3 (2010): 33-44.

Pressman, Jeremy. “Israeli Unilateralism and Israeli-Palestinian Relations, 2001-2006.” *International Studies Perspectives* 7, no. 4 (November 2006): 360-376.

Rais, Faiza. „The Disengagement Plan: An Assesment,“ *Strategic Studies* 26, no. 1 (Spring 2006): 50-78.

Roy, Sara. „Praying with Their Eyes Closed: Reflections on the Disengagement from Gaza," *Journal of Palestinian Studies* 34, no. 4 (Summer 2005): 64-74.

Rynhold, Jonathan i Waxman, Dov. „Ideological Change and Israel' Disengagement from Gaza." *Political Science Quarterly* 123, no. 1 (spring 2008): 11-37.

Samhouri, Mohamed. „Gaza Economic Predicament one Year After Disengagement: What went Wrong?" *Crown Center for Middle Eastern Studies*: 2. 1-8.

Sher, Hanan. „Israel." *The American Jewish Year Book* 105, (2005): 213-284.

Shragai, Madav. „The Disengagement: The Unanswered Question." *Jewish Political Studies Review* 27, no. 1/2 (Spring 2015): 33-51.

Waxman, Dov. „From Controversy to Consensus: Cultural Conflict and the Israeli Debate Over Territorial Withdrawal," *Israel Studies* 13, no. 2 (Summer 2008): 73-96.

ONLINE

Halkin, Hilel. „Israel After Disengagement," *Commentary*, October, 2005. pristupio: 10.3.2022. https://www.commentary.org/articles/hillel-halkin/israel-after-disengagement/

Re'ut Institute. "Impact of the Disengagement Plan on the One-State Threat." pristupio: 15.3.2022. http://www.jstor.org/stable/resrep10523.

Naziv odsjeka i/ili katedre: Politologija
Predmet: Završni rad

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA

Ime i prezime:	Harun Nuhanović
Naslov rada:	Povlačenje Izraela iz Gaze 2005. godine: analiza i implikacije
Vrsta rada:	Završni magistarski rad
Broj stranica:	67

Potvrđujem:

- da sam pročitao/la dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjestan/na univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tiču plagijarizma;
- da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznačeno;
- da rad nije predat, u cjelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoškolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznačio/la prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirao/la na sve izvore;
- da sam dosljedno naveo/la korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od preporučenih stilova citiranja, sa navođenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačio/la svaku pomoć koju sam dobio/la pored pomoći mentora/ice i akademskih tutora/ica.

Sarajevo, 13.6.2022. **Potpis**

_____ _____